ФИФI ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКIУ

АДЫГЭ ПЛЫЗЬЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КъБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ПЪАНДЗРЭ КЪЫДОКI

№176 (22.334) ● 2012 гъэм фокIадэм (сентябрым) и 12, бэрэжьей ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокI ● И уасэр соми 3-щ ●

adyghe@mail.ru
adyghepsale.ru

● КъБР-м и Парламентым и Президиумым

Бззэрхэм я лэжьакIэм зэхъуэкIыныгъэ халъхьэнущ

КъБР-м и Парламентым и Президиумым и зи чэзу зэIущIэр республикэм законхэр къыдэзыгъэкI и орган нэхъыщхьэм и унафэщI Чечеков Ануар иригъэкIуэкIащ. Абы депутатхэр щыхэплъащ Iуэху зэмылIэужьыгъуэу щэщIым щигъум.

РЕСПУБЛИКЭМ и Парламентым и планар зэIущIэр фокIадэм и 27-м зэхуэгъэсыну унафэ къащтащ депутатхэм.

Законодательствэмрэ къэрал уухуэкIмкIэ комитетым и унафэщIым и къуэдзэ **Тату Арсен** Президиумым хэтхэм я пащхьэ къриплъхьащ «ЦIыхум и хуитныгъэхэмкIэ уполномоченнэу Къбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыIэм теухуауэ» и Законым и 30 статьям зэхъуэкIныгъэхэр хэлъхьэным и Iуэхукъ» законопроектыр. Мы документыр зыгъэхъэзырахэм къалытэ ЦIыхум и хуитныгъэхэмкIэ уполномоченнэу КъБР-м щыIэм политикэ лэжьыгъэ иригъэкIуэкI мыхъуну, политикэ партым е политикэ мурадхэм ятелажьэ нэгъуэщI жылагъуэ зэгухьэныгъэм хэтыну хуимыту зыгъэув мардэр республикэ законым хэгъэкIын хуейуэ.

«Бззэрхэм я лэжьыгъэр Къбэрдей-Балъкъэр Республикэм къызэрыщыхъэрагъэпэщым теухуауэ» КъБР-м и Законым зэхъуэкIныгъэхэр хэлъхьэным и Iуэхукъ» республикэ законым и проектым теухуауэ Экономикэ политикэмкIэ, мылъкумрэ хъэрычэт IуэхумкIэ комитетым и унафэщI **Марьяни Иринэ**. Документым къегъэув «Бззэрхэм я лэжьыгъэр Къбэрдей-Балъкъэр Республикэм къызэрыщыхъэрагъэпэщым теухуауэ» Законыр зыхуэзгъэза Iуэхуэхэм сату зэпеуэхэр егъэкIуэкIныныр хэгъэкIын хуейуэ. Абы къыдэкIуэу, законопроектыр зыгъэхъэзырахэм къальытэ сату комплексхэр бззэрхэм япэлъытыпхъэу икIи абыхэм я лэжьыгъэр республикэ законым зэблигъэкIын хуейуэ.

Апхуэдэу мы комитет дыдэм Президиумым и зэIущIэм къыщыхилъхьащ «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал мылькур зэрызэрахьэм теухуауэ» КъБР-м и Законым зэхъуэкIныгъэхэр хэлъхьэным и Iуэхукъ» законопроектыр. Ар нэхъыбэу зытеухуар зи устав мылъкум республикэм и акцэхэр (Iыхьэ) хэль хозяйствэхэм КъБР-м и сэбэн зыхэлъхэр щыпхъыгъэкIыфыну унафэщIхэр, ревизорхэр зэпеуэкIэ къыдэхахуну IащIагъэпI гупхэр къыдэзыгъэпэщыныр. Апхуэдэу законопроектым къыщыгъэлъэгъуащ КъБР-м и Законым зэхъуэкIныгъэхэр хэлъхьэным и Iуэхукъ» законопроектым и Iуэхуэ **Дадэ Муэед** депутатхэм я пащхьэ къриплъхьащ «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм экологием зэрыщыхурагъадэжэм, экологие зэхэщIыкIыр зэрыщызэтрагъэувам и Iуэхукъ» законопроектыр. Ар зыгъэхъэзырар республикэм и Парламентым и УнафэщI Чечеков Ануарщ. Къэпсалъэм хыхигъэщIхьэхукIащ мы документыр икъукIэ игъуэу зэрыщыIыр. УФ-м и Федералнэ Зэхуэсым ФедерацэмкIэ и Советым ЩIэныгъэмкIэ, егъэджэныгъэмрэ щэнхабзэмкIэ и комитетым дызэрыт илъэсым нахьыбэм и 18-м Санкт-Петербург щриГъэкIуэкIащ цIыхухэм экологие щIэныгъэ егъэзгъэныным теухуа зэIущIэр. Абы къыщащта чэнджещхэм къыщыхагъэщащ УФ-м и субъектхэм я къэрал властым и органхэм экологие егъэджэныгъэм теухуа щIыналъэ законхэр къащтапхъэу къызэральытэр.

Законопроектым къызэрыщыгъэлъэгъуамкIэ, экологие егъэджэныгъэр республикэм цIыхухэм щрагъэгъуэт щIэныгъэм кыгъэхьэпIэ зимыIэ и Iыхьэу щытын хуейщ. Экологием теухуа Iуэхуэр хэгъэхьапхъэщ зи школ кIуэгъэу мыхъуахэм курыт еджапIэхэм щIэсхэм ирагъэнэут щIэныгъэм. Апхуэдэу документым хьеГъэув дыкъэзыухъуреихь дунейр хъумэнымкIэ курыт щIэныгъэ хэха, щIэныгъэ нэхъыщхьэ зиIэ Iэщ1агъэпIэхэр гъэхъэзырпхъэу, хъулыкъущIэхэм, Iэнатlэ зэмылIэужьыгъуэхэм я Iэщ1агъэпIэхэм, е ещанэ щIэныгъэм щыхагъахьуэкIэ экологием пыщIа Iуэхуэхэр хэгъэхьэн хуейуэ.

Президиумым хэтхэр апхуэдэу зэхпIащ законэр къыдэгъэкIыным хуэгъэзауэ УФ-м и нэгъуэщI субъектхэм я парламентархэм къыхалъха жэрдэм зыбжанэм.

УРЫСМАМБЭТ Бэллэ,
КъБР-м и Парламентым и пресс-Iуэхущ1апI1эм и лэжьакIуэ.

● Щэнхабзэ

КъыкIэлъыкIуэ зэхыхьэр - Къэбэрдей-Балъкъэрым

Ипщэ Федеральнэ щIыналъэм (ИФЩI) и артистхэм я «Кавказым - мамырыгъэ» фестивальм и XV зэIущIэр Ананэ щекIуэкIащ.

ЗЭIУЩIЭР щыхэхуащIыжым ирагъэжьауэ Къэбэрдей-Балъкъэр щIалэгъуалэ центр» Iуэхущ1апIэмрэ КъБР-м ЩIалэгъуалэм я IуэхуэмкIэ и министерствэмрэ я лэжьакIуэхэр пщэдей кIуэнущ Бахьсэн муниципальнэ районым щыIэ Кременчуг-Константиновскэ къуажэм дэт школ-интернатым. Абыхэм щыкIуэжи концерт гъэщIэгъуэн ирагъэльагъунущ, тыгъэ зэмылIэужьыгъуэхэр - Iэфы-кIэхэр, зэрыджэгу Iэмэпсымэхэр ираты нущ.

КъБР-м ЩIалэгъуалэм я IуэхуэхэмкIэ и министерствэм и пресс-Iуэхущ1апI1э.

● КъБР-м и Парламентым и Президиумым

Бззэрхэм я лэжьакIэм зэхъуэкIыныгъэ халъхьэнущ

КъБР-м и Парламентым и Президиумым и зи чэзу зэIущIэр республикэм законхэр къыдэзыгъэкI и орган нэхъыщхьэм и унафэщI Чечеков Ануар иригъэкIуэкIащ. Абы депутатхэр щыхэплъащ IуэхуэмкIэ уполномоченнэу Къбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыIэм теухуауэ» КъБР-м и Законым зэхъуэкIныгъэхэр хэлъхьэным и Iуэхукъ» законопроектыр. Мы документыр зыгъэхъэзырахэм къалытэ ЦIыхум и хуитныгъэхэмкIэ уполномоченнэу КъБР-м щыIэм политикэ лэжьыгъэ иригъэкIуэкI мыхъуну, политикэ партым е политикэ мурадхэм ятелажьэ нэгъуэщI жылагъуэ зэгухьэныгъэм хэтыну хуимыту зыгъэув мардэр республикэ законым хэгъэкIын хуейуэ.

«Бззэрхэм я лэжьыгъэр Къбэрдей-Балъкъэр Республикэм къызэрыщыхъэрагъэпэщым теухуауэ» КъБР-м и Законым зэхъуэкIныгъэхэр хэлъхьэным и Iуэхукъ» республикэ законым и проектым теухуауэ **Марьяни Иринэ**. Документым къегъэув «Бззэрхэм я лэжьыгъэр Къбэрдей-Балъкъэр Республикэм къызэрыщыхъэрагъэпэщым теухуауэ» Законыр зыхуэзгъэза Iуэхуэхэм сату зэпеуэхэр егъэкIуэкIныныр хэгъэкIын хуейуэ. Абы къыдэкIуэу, законопроектыр зыгъэхъэзырахэм къальытэ сату комплексхэр бззэрхэм япэлъытыпхъэу икIи абыхэм я лэжьыгъэр республикэ законым зэблигъэкIын хуейуэ.

● Псапэ

Сабийхэм папщIэ

БлэкIа мазэм и 13-м ирагъэжьауэ Къбэрдей-Балъкъэрым щрагъэжьащ «ЛъэпкIэ «Дэ дыфщIыгъуу» псапащIэ лэжьыгъэр.

АБы ХИУБЫДЭУ «Къалэн куд зыгъэзыжьащ галаконцертым фестивальм мы гъэм и хэгъэрейуэ щытахэм, Краснодар краййм, зэIэпах я дамыгъэр КъБР-м щэнхабзэмкIэ и министр Фырэ Руслан къыщыратащ. Абы къегъэльагъуэ къыкIэлъыкIуэ зэхъыхьэр ди республикэм зэрыщекIуэкIынур.

2013 гъэм ИФЩI-м и республикэхэм, крайм, областхэм я творческэ гупхэр Къэбэрдей-Балъкъэрым кригъэблагъэнущ.

КъБР-м ЩэнхабзэмкIэ и министерствэм и пресс-Iуэхущ1апI1э.

● Хъыбар гуапэ

Унэ кхъахэм щIэсахэр псэупIэ зэIузэпэщхэм ягъэIэпхъуэ

ХЬЭЗЫР ящIа унэхэм я фIагъым еплъын папщIэ КъБР-м и Правительствэм и Унафэщ**Гертер Иван** иджыблагъэ Прохладнэ районым щыщ Прогресс кIуэжьм кIуащ. Абы щыгъуащ КъБР-м Псэупlэ-коммуналнэ хозяйствэмкIэ и къэрал комитетым и унафэщI **Кулиев Мустэфир**, Прохладнэ муниципальнэ районым и щIыналъэ администрацэм и Iэтащхьэ **Василенко Александр**, уухамкIуэ Iуэхущ1апIэхэм я унафэщIхэмрэ Iэщ1агъэлIхэмрэ. Унэщ1эхэр яухуащ «2011 - 2012 гъэхэм КъБР-м щыщ Прохладнэ муниципальнэ районым куэду зэтемыт псэупlэхэр щыщIын зэрыхуейр къэпытатэу, унэ кхъахэхэм щыпсэу цIыхухэр къыщIэтlэлъэпхъуакIыныр» муниципальнэ программэ хэхар гъэзэщIэным хиубыдэу.

Щхьэхуэу щыт унэ 15-р щащIым иджырей технологиехэмрэ материалхэмрэ къагъэсэбэщащ. Дэтхэнэ унэри щхьэхуэу ягъэпIль, абыхэм тыншыпlэ псори яIэщ.

Правительствэм и Унафэщ1 Гертер Иван ухуакIуэхэр Iуэхум зэрегугъуар, дагъэншэу зэрыIэжьар кIыхьигъэщхьэхукIащ. «Программэр республикэм и щIыпlэ псоми щагъэзащIэ икIи гъэ къэс цIыху нэхъыбэ псэупlэ зэIузэпэщхэм зэрыщIэтlысхьэжьым ун гур хегъахьуэ», - жиIащ абы.

Мы махуэхэм псори зэхэту Прохладнэ муниципальнэ районым унэщIэхэм цIыхун 108-р щыщIэтlысхьэжащ. Прогресс къуажэм къыдэкIуэу, фэтэр тIуратI хъу унэхэр хьэзыр щащIащ Солдатскэ станицэмрэ Кърэгъэш къуажэмрэ. Тынышлпlэ псори зиIэ унэу метр зэбгъуэнатlэ 1500-м нэблагъэ къызэрыкIхэр щIыным сом мелуан 36-м щIигъу трагъэкIуэдащ. Ар Псэупlэ-коммуналнэ хозяйствэм и Iэнатlэм реформэ щегъэкIуэкIыным зыщIэгъэкIуэныкIэ фонд къэрал корпорацэмрэ республикэ бюджетымрэ яахъщэщ.

Кулиев Мустэфир зэрыжиIамкIэ, программэр зэрагъэзэщIэну пlалъэм 2016 гъэм нэсу пащащ. Абы ипкъ иткIэ, къэрал комитетым цIыхухэр унэ кхъахэхэм кьыщIэтlэлъхьуакIыныжмкIэ заявкэхэр адэжIи кьаIихьыну, абыхэм хэпlэнущ икIи муниципальнэ щIыналъэхэм зыхуэфащэ ахъщэр яхунутlыпщынущ.

Прохладнэ муниципальнэ районым и щIыналъэ администрацэм и пресс-Iуэхущ1апI1э.

ДУНЕЙМ ЩЫХЬЫБАГЪЭР

Паралимп Джэгухэм щытекIуахэр Кремлым щагъэльапIэ

Инджылызым и къалащхьэ Лондон иджыблагъ щекIуэкIа Паралимп Джэгухэм ди къэралым икIаухэм ехъулIэныгъэфIхэр кьахуихьащ.

Урысей Федерацэм и командэ кьыхэхам гуп зэпеуэм, зэи къэмыхьуауэ, етIуанэ увыпIэр щиубыдащ. Дыдейхэм япэ ищыфар Китайм и спортсменхэм я закъуэщ.

Ди къэралым икIаухэм Лондон медали 102-рэ кьыщIахьащ. Абыхэм ящыщ 36-р дыщэщ, 38-р - дыжьынщ, 28-р - жэщ. Урысей Федерацэм и спортсменхэм Инджылызым дунейпсо рекорду 14 щагъэуващ.

Къэралым и пщIэр лъагэу зыIэтахэр дыгъуасэ Мэзкуу щагъэлъапIащ. Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир Паралимп Джэгухэм щытекIуахэм дамыгъэ, саугъэт лъапIэхэр Кремлым щаратащ.

Парламентым хэмыхьа партхэм я Лъэпкъ совет

Къэрал Думэм хэмыхьэфа партхэм я Лъэпкъ совет мыгувэу кьызэрагъэпэщыну.

Хабзэгъэув Iэнатlэм и бжьыхьэ зэхуэсыгъуэр кьыщIызэIуихьм, УФ-м и Къэрал Думэм и Iэтащхьэ Нарышкин Сергей жиIащ парламентым хэмыхьа партхэм я Лъэпкъ совет мыгувэу кьызэрагъэпэщыну зэрамурадыр. «Урысейм нужьрей илъэс тIощIым щыIэм зэрызиужьам, абы и демократ, экономикэ, социальнэ уухуэкIэм кьагъэув Iуэхуэхэм и дэтхэнэ гупми я макъ зэхэтхьи хуейуэ, ахэр кьэтlыпатхьэу», - жиIащ Нарышкиным.

МГУ-р 116-нэ увыпIэм щытщ

2012 гъэм дунейм и еджапIэ нэхъыщхьэ нэхъыфI дыдэхэр яубыхуащ.

Пашэныгъэр иубыдащ США-м и Массачусетс технологие институтым. Абы кьыкIэлъокIуэ Великобританием и Кембридж университетыр. Ещанэу увыпIэм нэс кьэкIуэтхащ нэгъабэ бжьыпэр зыIыгъа, Америкэм и Штат Зэгуэтхэм я Гарвард университетыр.

Ди къэралым щыщу нэхъыфI дыдэ, Ломоносовым и цIэр зезыхьэ Мэзкуу къэрал университетыр 116-нэу аращ. Абы кьыкIэлъыкIуэ Санкт-Петербург университетыр 253-нэм.

Дунейм и еджапIэ нэхъыщхьэ нэхъыфIхэр яубзыхун папщIэ унэтlыныгъэ зыбжанэ кьалытащ. Нэхъыщхьэхэм ящыщу щIэныгъэлIхэм я деж абы щиIэ пщIэр, ар къэзыухахэм лжьхапIэ зытхэр кьаззрыхущытыр, нэгъуэщIхэри. Университетхэм я рейтингыр яубзыхун папщIэ эксперт мин 46-м щIигъурэ лжьхапIэ зыт мин 25-м нэблагъэмрэ еупщащ, еджапIэ нэхъыщхьэ мини 2,5-рэ кьапщытащ.

И ныбжьыр ильэси 123-м иту

Урысей Федерацэм щынэхъыжь дыдэр Дагъыстэным дыгъуасэ дунейм щекIыжащ.

Кизляр куейм хьихьэ Северрюковскэ къуажэм щыщ Лабазанов Магомед цIэрыIуэ ищIат абы нэхъыжь ди къэралым зэриимысым. Накъыгъэм и 1-м ар ильэси 122-рэ зэрыхьэр Iэтауэ ягъэлъапIат. Лабазановыр и ныбжьым елытауэ жыдджэт икIи и акъылыр зэтест.

НОБЭ

n Программистым и махуэщ

n 1953 гъэм КПСС-м и ЦК-м и яп секретару **Хрущёв Никитэ** хахащ.

n Совет ракетэр 1959 гъэм япэу Мазэм лъэтащ икIи Совет Союзым и ныпымрэ гъбмрэ ихьащ.

n Къэбэрдей-Балъкъэрым щыхьэ дыдэр Дагъыстэм щIэсыну ящIат абы нэхъыжь ди къэралым зэриимысым. Накъыгъэм и 1-м ар ильэси 122-рэ зэрыхьэр Iэтауэ ягъэлъапIат. Лабазановыр и ныбжьым елытауэ жыдджэт икIи и акъылыр зэтест.

n Программистым и махуэщ

n 1953 гъэм КПСС-м и ЦК-м и яп секретару **Хрущёв Никитэ** хахащ.

n Совет ракетэр 1959 гъэм япэу Мазэм лъэтащ икIи Совет Союзым и ныпымрэ гъбмрэ ихьащ.

n Къэбэрдей-Балъкъэрым щыхьэ дыдэр Дагъыстэм щIэсыну ящIат абы нэхъыжь ди къэралым зэриимысым. Накъыгъэм и 1-м ар ильэси 122-рэ зэрыхьэр Iэтауэ ягъэлъапIат. Лабазановыр и ныбжьым елытауэ жыдджэт икIи и акъылыр зэтест.

Дунейм и щыхьыбгъэр:

Пшэ мащIэ телъынущ. Махуэм хуабэу градус 20 - 23-рэ, жэщым градус 13 - 16 щIэнущ.

Пlейтеи гъэ зыгъэхъэзырар **ЖЫЛАСЭ Зауримэ.**

Лъэпкъ Iуэщыгъэ:

Адэ лъэуужьыншэрэ лъыншэ къупщхьэрэ.

● Ди къуэрэ республикэхэм

Сом мелард 63-рэ и уасэ

АДЫГЕЙ. ***Республикэм и Iэтащхьэ ТхьэкIущынэ Аслъэнджэрий зэрыжиIэмкIэ, «Сочэ-2012» XI дунейпсо форумым Адыгейм щигъэлъэгъунущ сом мелард 63-рэ зыхуэзэ инвестициэ проект 52-рэ.***

ТХЬЭКIУШЫНЭМ кьыззрыхигъэщамкIэ, нэхьыщхьэу ахэр яхуэгъэзащ республикэм джекIэ мыхьэнэ зиIэ унэтlыныгъэхэм. Псом япэу туризмым, промышленностым, кьыкIэлъыкIуэу ухуэныгъэм ирахьэлIэ материалхэр зыгъэхьэзыр промышленностым, мэкъумэш хозяйствэм, транспорт логистикэм, нэгъуэщIхэми. Республикэм джекIэ мыхьэнэшхуэ иIэщ илъэс псом лэжьэныгъэ тещыхьа «Лагонаки» проектыр пхыгъэкIыным. Абы кьыззрыщIыгъэльэгъуамкIэ, курортым зэуэ щIыху мин 28-рэ, ильэсым кьриубыдэу турист мелуаниблым нэблагъэ кьригъэблэгъэхьфынущ. Абы и фIыгъэкIэ щIыху мин 20 лэжьыгъэкIэ кьызэрагъэпэщыну Iэмал яIэнущ.

Нэгъабэ зэхэта формым Адыгейм Iэ щыгридзащ сом мелард 30-м щIигъу кьыззэрилъжьыфыну зэгурыIуэныгъэу 10-м. Иджырей «Сочэ-2012» зэIущIэр фокIадэм и 20 - 23-хэм екIуэкIынущ.

Зэдэлэжьыну зэгуроIуэ

АБХЪАЗ. ***Зауэмрэ лэжьыгъэмрэ, Iэщ1кIэ Зэщ1эуэзэда Къарухэм я ветеранхэм я Абхъаз республикэ зэгухьэныгъэмрэ Къэрэшей-Щэрджэсым зауэм и ветеранхэм я республикэ жылагъуэ зэгухьэныгъэмрэ зэнэбжьэгъуным, зэдэлэжьэным теухуа зэгурыIуэныгъэ зэращIылIащ.***

ЛЪЭНЫКЪУЭХЭР яужь итынущ я зэнэбжьэгъуагъэр нэхьри зэрагъэбыдэным, республикитIым щыпсэу лъэпкъхэм я сэбэп зыхэлъхэм теухуауэ зэрызэдэлажьэм зегъэужьыным. Iэ зыщIадза зэгурыIуэныгъэм ипкъ иткIэ, абыхэм ирагъэкIуэкIынущ лъэпкъ, щэнхабзэ, бзэ я лъэныкъуэкIэ зым адрейм хуэфащэ пщIэ хэущIынырщ зэтеухуэным хуэунэтIа Iуэхугъуэхэр. Абыхэм ящыщ щIалэгъуалэр хэкупсэу гъэсныр - музейхэм, тхыдэ фэеплъэкIэм, дзэ щIыхьым и щIыпlэхэм кIуэу, абыхэм пщIэ хуащу къэгъэтэджыныр.

УЭРДОКЪУЭ Женя.

● Ди куейхэм

Хэгъуэр йокIуэкI

Шэрэдж куейм бжьыхьэсэ гъавэр къыщрахьэлIэжащ.

МЭКЪУМЭШ хозяйствэмрэ ерыскъыпхъэхэмкIэ куей управленэм и унафэщI Ульбашев Хьэсэн щыгъуазэ дызэрищIамкIэ, бжьыхьэсэ гуэдзым зы гектарым хуэзэу ику иту центнер 32-рэ, хьэпщIийм - 28-рэ, зэнтхъым - 15,7-рэ къаритащ. Гъавэу Iуахыжащ псори зэхэту тонн 4698-рэ. Псом хуэмыдэу гъавэ бэв къайхъуIащ зы гектарым гуэдзу центнер 35-рэ къытезыха «Сукан-Су» мэкъумэш Iуэхущ1апIэм.

Шэрэдж районым и мэкъумэшыщIэхэр нартыху, кIэртIоф бэвкIи мэгутI. Бгылъэ щIыпIэхэм сыт щыгъуи тхьэмахуитI, мазэкIэ хэгъэув щынэхъ кIасэу зэрыщытми емылъытауэ, гъэр яхуэфащ икIи ехъулIэныгъэхэр республикэм щагъэувa мардэхэм нагъэсащ.

ШЭРЭДЖ Дисэ.

УнэщIэ хуаухуэ

Аруан къуажэм щыщ зэщыпхъухэу Хьэжыкъарэхэ Надеждэ Елизаветэрэ я псэупIэр мафIэм исащ, ток кIапсэхэр зэрызэлъэIэсам и зэранкIэ. ХьэрычэтыщIэхэм, жылаем дэсхэм, щIыпIэ администрацэм я мылъкукIэ абыхэм унэщIэ хуаухуэ.

ЩЫЩЫЖЬЭIУ кIуам жэщыкум къэхуа мафIэсым псэупIэр хисхьащ. Зи ныбжьыр хэкIуэта зэщыпхъухэм я нэхъыщIэр кьыщызэщыуар унэм къыбгъурыт псэуалъэхэм ящыщ зыр лыгъэм зэщIищтэу шиферхэм кьэчэн щIадза нэужьщ. Къезыгъэлахэри аращ.

Надеждэрэ Елизаветэрэ я закъуэу мэпсау, быи яIэкъым, хэхъуэу къаIэрыхьэр я пенсэрщ. КъыхэмынэжIауэ мафIэм иса унэм и пIэкIэ щIэ зэрауухуэн къаруи мылъкуи ябгъэдэлъкъым. Абы къыхэкIыу, насыпныншагъэ зылъыхасхэм ядэIэпыкъуну цIыху куэдым жэрдэм кьыхэкIащ зэщыпхъухэм папщIэ сом мин щитIым щIигъу зэхуахьэсащ. АбыкIэ ухуэныгъэм щIадзащ. ЩIыIэр къэмысу яухын папщIэ, лэжьыгъэм йоужьэрэкI.

Аруан къуажэ администрацэм и Iэтащхьэ Кьардэн Вячеслав жылаем дэсхэм, хьэрычэтыщIэхэм, гуэвеягъэу зылъысахэм псалъэрэ мылъкукIэ защIэзыгъэкъуа псоми фIыщIэ яхуищIащ.

Аруан район администрацэм и пресс-Iуэхущ1апI1э.

Ирикъуу къызэрегъэпэщ

«Константиновскэ» мэкъумэш Iуэхущ1апIэм и мылъкукIэ къуажэ курыт школым и пщIантIэм псы къыщIэщыпIэ щагъэуващ. Абы псы къабзэкIэ еджапIэр ирикъуу къызэригъэпэщынущ.

- МАХУЭ къэс псыр зэрагъэувыIэм иужьрей илъэс зытIущым гугъу дригъэхьыртри, къуажэм щыхэхэт мэкъумэш Iуэхущ1апIэм и унафэщI Щоджэн Руслан зыкъытщIигъэкъуащ. Школымрэ сабий гъэсапIэмрэ ерыскъыкIэхэмкIи ар кьыддоIэпыкъу. Къищынэмыщ1Iауэ, еджапIэм и щIантIэр кьыщытхухьми, хозяйствэр кьытхэуващ, - къыджиIащ школым и унафэщI **Бобро Ольгэ.**

Псы кьыщIэщыпIэр мы махуэхэм къэгъэсэбэпын щIадзэнущ.

АЛОКЪУЭ Ариндэ.

Заводыр йофIакIуэ

Бахьсэн къалэ дэт «Автозапчасть» заводыр Урысейм щынэхъыфIхэм хабжа.

ИЛЪЭС 40-м щIигъуауэ зи къалэныр зэманым кьигъэуув мардэхэм сыткIи хуэкIуэу къезыхьэлIэ мы Iуэхущ1апIэр иджыпсту йолэжь да ди къэралым кьыдигъэкI автомобилхэм пкъралъхьэ пкъыгъэуэу 160-м нэблагъэм. Абыхэм ящыщу машинэ гъуэгуанэ, резервуарторэр. КьымыдэкIи, нэгъуэщI къэралхэм щагъэхьэзыр машинэхэм я пкъыгъуэхэр гъэхьэзырынми иужьрей илъэсхэм нужь ихьащ.

«Автозапчасть»-м и щэхуэгъуэхэм ящыщщ «КамАЗ», «УАЗ», «ПАЗ», «ГАЗ» автомобиль завод цIэрыIуэхэр. КъыхэгъэщIыпхъэщ, мы Iэнатlэм Урысейм зыхъумэжьныгъэмкIэ и министерствэм и лъэIуэхэр щIэх-щIэхыпхъэ зэриугъэзащIэри.

Заводым и ехъулIэныгъэхэр елъытащ игъэхьэзыр продукцэм лъэныкъуэ куэдкIэ зэреляжь иджырей Iэмалхэр кьызэригъэсэбэфынкъым пкъралъхьэ пкъыгъуэу 160-м нэблагъэм. Абыхэм ящыщу машинэ гъуэгуанэ, резервуарторэр. КьымыдэкIи, нэгъуэщI къэралхэм щагъэхьэзыр машинэхэм я пкъыгъуэхэр гъэхьэзырынми иужьрей илъэсхэм нужь ихьащ.

«Автозапчасть»-м и щэхуэгъуэхэм ящыщщ «КамАЗ», «УАЗ», «ПАЗ», «ГАЗ» автомобиль завод цIэрыIуэхэр. КъыхэгъэщIыпхъэщ, мы Iэнатlэм Урысейм зыхъумэжьныгъэмкIэ и министерствэм и лъэIуэхэр щIэх-щIэхыпхъэ зэриугъэзащIэри.

Заводым и ехъулIэныгъэхэр елъытащ игъэхьэзыр продукцэм лъэныкъуэ куэдкIэ зэреляжь иджырей Iэмалхэр кьызэригъэсэбэфынкъым. Псалъэм папщIэ, гаушителхэр кьызыхащIыкI гъущI рулонхэр япэу мыбы щызэкIуэдахри, абы кьыкIэлъыкIуэу лэжьыгъэ псори езы заводым зэфIегъэкI, игъэхьэзыра Iэмэпсымэхэр лэжьыным нэсыху. Iуэхущ1апIэр нэгъуэщI къэралхэм кьыщащэхуа зыхуей-зыхуэфIхэмкIэ къызэрагъэпэщащ. Абы дэтхэнэми зы лэжьыгъэри кьащиГъэпсынщIэ къудей мыхьуу, фIагъ ини яхьащ. Урысей, дунейпсо гъэлъэгъуэныгъэхэм я щIыхь тхьылъэр щIэх-щIэхыпхъэ зыхуагъэфащэ «Автозапчасть»-р адэжIи егугъунущ нобэ иIэ зэфIэкIым зэрыхигъэхъуэным.

ЖАНХЪУЭТ Зуэ.

● Псапэ

Сабийхэм папщIэ

БлэкIа мазэм и 13-м ирагъэжьауэ Къбэрдей-Балъкъэрым щрагъэжьащ «ЛъэпкIэ «Дэ дыфщIыгъуу» псапащIэ лэжьыгъэр.

АБы ХИУБЫДЭУ «Къалэн куд зыгъэзыжьащ галаконцертым фестивальм мы гъэм и хэгъэрейуэ щытахэм, Краснодар краййм, зэIэпах я дамыгъэр КъБР-м щэнхабзэмкIэ и министр Фырэ Руслан къыщыратащ. Абы къегъэльагъуэ къыкIэлъыкIуэ зэхъыхьэр ди республикэм зэрыщекIуэкIынур.

2013 гъэм ИФЩI-м и республикэхэм, крайм, областхэм я творческэ гупхэр Къэбэрдей-Балъкъэрым кригъэблагъэнущ.

КъБР-м ЩэнхабзэмкIэ и министерствэм и пресс-Iуэхущ1апI1э.

● Щэнхабзэ

КъыкIэлъыкIуэ зэхыхьэр - Къэбэрдей-Балъкъэрым

Ипщэ Федеральнэ щIыналъэм (ИФЩI) и артистхэм я «Кавказым - мамырыгъэ» фестивальм и XV зэIущIэр Ананэ щекIуэкIащ.

ЗЭIУЩIЭР щыхэхуащIыжым ирагъэжьауэ Къбэрдей-Балъкъэр щIалэгъуалэ центр» Iуэхущ1апIэмрэ КъБР-м щIалэгъуалэм я IуэхуэмкIэ и министерствэмрэ я лэжьакIуэхэр пщэдей кIуэнущ Бахьсэн муниципальнэ районым щыIэ Кременчуг-Константиновскэ къуажэм дэт школ-интернатым. Абыхэм щыкIуэжи концерт гъэщIэгъуэн ирагъэльагъунущ, тыгъэ зэмылIэужьыгъуэхэр - Iэфы-кIэхэр, зэрыджэгу Iэмэпсымэхэр ираты нущ.

КъБР-м ЩIалэгъуалэм я IуэхуэхэмкIэ и министерствэм и пресс-Iуэхущ1апI1э.

Газетхэмрэ журналхэмрэ къезыгъэхьхэм папщIэ

2012 ГЪЭМ фокIадэм и 1-м Федеральнэ пощт зэпещIэныгъэм и Управленэу КъБР-м щыIэм - «Урысейм и пощт» федеральнэ къэрал предприятэ зэгуэтым и къудамэм и Iуэхущ1апIэ псоми еГъанэгъэ и яп илъэс ныкъуэм газетхэмрэ журналхэмрэ къезыгъэхьхэмухуэм Iэ трегъэдэзаным щыщIадзащ.

Фыдзэхьхэх газетхэмрэ журналхэмрэ 2013 гъэм и яп илъэс нысхьам къезгъэхьыну Iэ щытвдзэ хъунущ ахэр и чэзум унэм ныфхуэзыхьыну е пощт зэпещIэныгъэмкIэ Iуэхущ1апIэхэм къыщывзэтыбыжыну щэсыпIэу къэув пощт Iэнатlэхэм.

Газетхэмрэ журналхэмрэ Iэ зэрыщыщIадзым пщIа Iуэху псоми пощт зэпещIэныгъэмкIэ къудамэхэм я лэжьакIуэхэм щхьэхуэу фыхагъахьуэзэнущ.

Iэ тедзэныр фымыгъэгувэ, и кIэ дыдэм нэвмыгъэс.

ФПС-м и Къэбэрдей-Балъкъэр управленэ «Урысейм и пощт» ФГУП-м и къудамэ.

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

● Пресс-конференцхэр

Зэманым хозагъэ

Урысбий Хьэмидбий

**Иужырей ильэсхэм Къэбэрдей-Балъкъэрыр «Урысейм и Хьэмапlэ банк» ОАО-м и Кавказ Ищхъэрэ банким куп-щIафIэу долажь. Республикэм и экономикэм щекIуекI зэхьуэкIыныгъэфIхэм ар жыджэру хэтщ, инвестицIэ проект инхэм, хьэрыуэтыщIэ Iуэхущлапlэ цыкIухэмрэ курытхэмрэ мыльку хьарзынэ яхухех. Мы зэманым Къэбэрдей-Балъкъэрым и Iэнатlэ зэмылIужьныгъуэхэм банким и кредиту ком деларди 10-м щIигъу кьыщахьащ. Проектхэм я нэхъыбэр Къэбэрдей-Балькъэрым и Правительствэмрэ и Щэсыпlэ фондымрэ я щIэгъэкъуэну егъэзащIэ. А лэжьыгъэхэр зэраунэтIыж, дяпэкI я мурадхэм теухуауэ щытащ Урысейм и Хьэмапlэ банким и щIыналъэ къудамэм и унафэщI Урысбий Хьэмидбий хъыбарегъащIэ Iэнатlэхэм я журналистхэм ядригъэкIуэкIа пресс-конференцыр.

ЯПЭ ЩIыКIэ ар зэпкрыхьауэ къытеувыIащ инвесторхэр ди щIыналъэм кьешэлIэн папщIэ, республикэм и къэралI Iэнатlэхэм зэрадэлажьэм, махуэ кьэс щIыхухэм хуащIэ Iуэхутхьэбзэхэр зыхуэдэм, Къэбэрдей-Балъкъэрым и зыужьныгъэм я банкыр зэрыхэтым.

- Ди щIыналъэ къудамэр республикэм и экономикэм и кредитор нэхъ ин дыдэхэм ящьащ. Щыхуэр хозяйствэм и Iэнатlэ псоми жыджэру дадолажьэ. Апхуэдэщ, кьапщтэмэ, промышленностыр, мэкъумэш Iуэхущлапlэхэр, опт, розницэ сатур. Къэбэрдей-Балъкъэрым ИнвестицIэхэмрэ зыужьныгъэмкIэ и агентствэр тщIыгъуу, республикэм дежкIэ мыхьэнэщхуэ зиIэ инновацIэ проект зыбжанэм мы гъэм мыльку хьарзынэ хэтлъхьащ. Абыхэм ящыщIу хадэжкIыу тонн мин 50-м тещIыхьа хьуманlэр, щэкI щызэIуащэ, фирзаствор щагъэхьэзыр Iэнатlэхэр, псэупlэ унэхэр. Урысейм и Правительствэр ди щэсыпlэу, рентген техникэ кьыщыщIагъэкI «Севкаврентген-Д» заводыр егъэфIакIуэным теухуа я инвестицIэ проектыр гъэзэщIэн щIэддзащ. КЪР-м и Щэсыпlэ фондыр ди щIэгъэкъуэну хьэрычэтыщIэ Iуэхущлапlэ цыкIухэм сом мелуан 550-м щIигъу яхуэхтэщ, - кьыхигъэщащ Урысбий Хьэмидбий. - Властым и Iэнатlэхэм купщафIэу даз зэрыщIалажьэм нэрылъагъу щытыкIэфI кьыззорегъэпщ, ди Iуэхутхьэбзэм кьыщIэупщIэхэм я бжыгъэм хегъахьэу. Илъэсым щыщу блэжа зэманым хьэрычэтыщIэ Iэнатlэ мыинхэм сом мелярди 5,1-р щыхуэу еттащ. Кавказ Ищхъэрэм и республикэхэм я хьэрычэтыщIэхэм заем мыльку хуэхахэм еплытмэ, ар куэдкIэ нэхьыбэщ. Иджыпсту Къэбэрдей-Балькъэрым и предприятэхэм Кавказ Ищхъэрэ банким и кредиту сом мелярди 10-м щIигъу кьыщагъэсэбэп.

Урысбий Хьэмидбий зэрыжиIамкIэ, щыхуэ щхьэхуэхэм щыхуэ етыным и Iуэхурэ хьарзынэу зэтеублащ. Республикэм щыпсэухэм сом мелярди 4,1-м щIигъу ягъэхьащ. Ар нэгъабэ и апхуэдэ лъэхъэнэм ельытауэ хуэдитIрэ ныкъуэкIэ нэхъыбэщ. Абы щыщу мы фокIадэ мазэм программэщIэ гъэзэщIэным щыдоIэз. Ар тещIыхьащ анэ (унагъуэ) мылькур кьагъэсэбэпу псэупlэ кредит кьеIызыхыну хуейкэм щытыкIэфI кьаухэзэгъэпэщыным. Кьыхалъхьа зэпеуэм кьрикIуам ипкъ иткIэ, Iуэхугъуэ куэд зэрагъэзащIэ электрон картэхэр (УЭК) кьыщIэзыгъэкIынур Хьуманlэ банкырщ. Етlанэгъэ кьыщыщIэдзауэ ахэр республикэм и цыхьэ псоми кьагъэсэбэпын хуейщ. Зыдэлэжьэну банкыр езыр-езыру кьыхэзымыххэр, щIэупщIэ лей хэмытыжу, д э кьыдагъэбыдыпlэнущ. Сыту жыпlэмэ, Iуэхущлапlэу 70-м щIигъу Къэбэрдей-Балькъэрым и жылагъуэхэм щыдиIэщ. Ди деж хъэмыкIуэу Iуэхутхьэбзэ зэрахуэтщIэ Iэмалми нэрылъагъуэ зеубгъу. Илъэжьпlэкlэ, картэхэр улахуэр зэрырат Iэмэпсымэ нэхъ тынш дыдэщ. Iэнатlэхэм ар кьаззэрыгурыIуэм шэч хэлъкьым. Я счетым хэпlэ ахъшэр зэрыхьум, абы кьыхэхъуам е хэщIам теухуа хьыбархэр ди картэр зыIыгъхэм телефонкIэ зрагъащIэ. Уасэм хуклэрагъэхуу, ар дуней псом щыщхэуфыкIнущ, кьыздрихьэкI эхэпшыпхэр страховкэ хуэщIынущ, нэгъуэщI щыкIэхэмкIэ кьыхуэгъэсэбэпынущ. Картэхэм ди гъащIэм лъабжьэ быдэ щагъуэт, зыщыжь, - кьыгъэльэгъуащ щIыналъэ къудамэм и унафэщIым.

Потребительскэ кредитхэм я гугъу щIышым, Урысбий Хьэмидбий кьыхигъэщащ Хьуманlэ банкым и активу сом мелярди 10-м нэс щыхухэм зэрабыгъыр. Мы гъэм и мазэ 8-м кьырубыдэу щIыналъэ къудамэм и кредит мылькум сом мелярди 2,8-кIэ хуэхьащ. Псори зэхэту мелярд 21-м нэблагъэ зэщIагъэуIащ. Гъэр ихуныхь а бжыгъэр сом мелярд 25 - 26-м нагъэсыну я мурадщ.

- Ар республикэм и илъэс бюджетым кьыкIэрыхьуркъым. Абы и щыхьэщIэгъэуIэщ щIыпlэхэм я финанс мылькур Къэбэрдей-Балькъэрым и экономикэм кьыхечlэлъхьэным жыджэру дызэрытелажьэм, - кьыхигъэщащ Урысбий Хьэмидбий.

Урысейм и Хьуманlэ банкым и щIыналъэ къудамэр республикэм и кредит-финанс Iуэхущлапlэ нэхъ ин дыдэщ. Нобэ ар иджыпсту Къэбэрдей-Балькъэрым и предприятэхэм Кавказ Ищхъэрэ банким и кредиту сом мелярди 10-м щIигъу кьыщагъэсэбэп.

Урысбий Хьэмидбий зэрыжиIамкIэ, щыхуэ щхьэхуэхэм щыхуэ етыным и Iуэхурэ хьарзынэу зэтеублащ. Республикэм щыпсэухэм сом мелярди 4,1-м щIигъу ягъэхьащ. Ар нэгъабэ и апхуэдэ лъэхъэнэм ельытауэ хуэдитIрэ ныкъуэкIэ нэхъыбэщ. Абы щыщу мелуан 500-м нэблагъэр псэупlэм е программэ щхьэхуэхэм халъхьащ. Кьапщтэмэ, «УнэгъащIэ программэр кьагъэсэбэпри, унагъуэщIэ 90-м нэсым мы гъэм льготэкIэ сом мелуан 95-р щыхуэу кьащтащ.

- Ди щIыналъэ къудамэм кредит зритыр хэхъуэфI зиIэ, тыншу кьезытыжьыфыну Iуэхущлапlэхэм я закъуэкъым, атlэ экономикэм и Iэнатlэ псоми щIыхуэу хилъхьэр зэпэшэчауэ трегуашэ, ягъэ игъэщIапхъэхэр кьелытэ, зыуэжыныгъэр кьызэзыгъэпэщыну проектхэр егъэзэхъапэ. Хьуманlэ банкымрэ республикэм и Правительствэмрэ

Къ БР-м и Жылагъуэ палатэм Лэжьыгъэ зэхуэщытыкIэхэмрэ социальнэ политикэмкIэ и комиссэм сТол хъурей иригъэкIуэкIащ иджыблагъэ. Абы кьрихьэлIащ Жылагъуэ палатэм хэтхэр, КъБР-м и министерствэ зэмылIужьныгъуэхэм я лIыкIуэхэр, Сабий зеиншэхэр Iуэхущлапlэ зэнаужьыгъэ я унафэщIхэр, нэгъуэщIхэри.

ЗЭIУЩIЭМ кьыщаIэта Iуэхур икъукIэ щхьэпэщ. Пэжщ, куэдкIэ ди щхьэщIетхъэх Iуэхущ мыр - дуней псом яфIэхуэщIагъуэн гъэсэныгъэ, хабзэ дахэ зиIэ лъэпкъым и сабий хьфIидзэныр емыкIуэхущ, ауэ фIы здэщыIэм сытым дежи Iейри щыIэщ. Сабийхэр сыткIэ къуаншэ? Ар фIыуэ кьызыгурыIуэ, лъэпкъым и къэкIуэнум хуэфащэ гулъытэ сытым дежи лъызыгъэс къэрал унафэщIхэм абы теухауэ лэжьыгъэ пыухыкIахэр зэфIагъэкI зэпытщ. Сто Iол хъурейм зыщытепсэлъыхьэр Сабий унэм щыIэхэм, я ныбжьыр нэсу абы къэщIэкIын хуей хъуахэм, я гъащIэр адэкIэ зэтрауухэ-нымкIэ зэрадэIэпыкъум нэхъри зегъэужьныщ.

Ар къызэIуихащ икIи иригъэкIуэкIащ КъБР-м и Жылагъуэ палатэм Лэжьыгъэ зэхущытыкIэхэмрэ социальнэ политикэмкIэ и комиссэм и тхьэмадэ **Маслов Николай**.

- Ищхъэрэ мыхьэнэншхуэ зиIэщ нобэ къэтIэта Iуэхур, - жиIащ абы. - Адэанэншэу къэнауэ Сабий унэм щыIэхэм, абы кьыщIэкIаxэм я Iуэхухэр егъэфIэкIуэным теухуауэ гухуэзфIыныгъуэр ублыхуныщ нобэ дыкъыщIыщIэхуэсар. Кьыхэгъэщыпхъэщ хъэщ унагъуэм кьыщыхьухэм нэхърэ Сабий унэм щыIэхэм балигъ гъащIэм нэхъ пасэу зэрыхьхьэр. Абы кьыхэкIыу, сабий зеиншэхэр апхуэдэ унэхэм кьыщIэкIа иужь, иджыри ильэс зыбжанэкIэ дакIэлъыплъыпхъэщ, ди щIэблэр зыхэфэкъуа гъащIэщIэм нэхъ тыншу хэзэгъэн папщIэ. Дэтхэнэ зы щIыхум дежкIи балигъ гъащIэр зэрымыгъэнышыр фIыуэ кьыдгуроIуэ, адэ-анэншэу къэхъуам ар куэдкIэ нэхъ кьоугъуэкI. Зыпэмыплъа, зыхимыщIыкI куэдым IуощI э - аращ щыуагъэ щIаIэщIэщIэри. Абыхэм яIэкъым къадэIэпыкъун, чэнджэщ кьезытын, зыущиин, гъуэгу пэж езыгъэлъагъун, хуей хъумэ, кьызэтезыгъэувыIэжьыфын адэ, анэ. НыбжьыщIэ зеиншэхэм гулъытэ нэхъыбэ яхуэтщIыпхъэщ. Абыхэм я унагъуэ ягъуэтыжьыным, Iэмал зэриIэкIэ, девгъэлIалIэ. Гугъуехь куэдым ирохьэлIэ ахэр. еджапlэ щIэтIысхьэн, лэжьапlэ ywын, псэупlэ кьыдахын, нэгъуэщI куэдми ехьэлIауэ. Мис а псомкIи защIэдгъэкъуэн мурадкIэ, а лъэныкъъэхэр куууэ зэпэчрыдох. Абы хохьэ Сабий унэм щIэкIа щIалэхэмрэ хъыджэбзхэмрэ я ныбжьыр ильэс 23-м нэсыху ди нэIэ ятедгъэтыныр: а цIыкIуэхэр гъащIэм хуэмурэ хуэгъэхъэзырыныр; еджапlэ щIэтIысхьэну урад зиIэм апхуэдэ Iэмал етыныр, унэ е пlалъэкIэ щыпсэун и чэзум кьрегъэтыныр, нэгъуэщIхэри. КIэщIу жыпlэмэ, сабий зеиншэм кьэралым кьрит мылькур, абы и хуитыныгъэхэр хъуэныным дыкIэлъыплъу дыкъыщхьэдекIуэкIын хуейщ. Хамэ сабий щыIэкъым, нобэ зи гугъу тщIы щIэблэр псоми жэуап щIэттхэщ.

КъБР-м егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ и министрым и къуэдзэ **Разинэ Валентинэ** жиIащ Iэмал гуэр иIэхэу сабийр унагъуэм кьыкIэрыпт эзрымыкъунур, ар адэ-анэм кьыIахын и пэ кьихуэу унагъуэм куэдрэ зэрыкIэлъыплъыр, мылъкукIэ уэрымыщIауэ щытмэ, зэрадэIэпыкъур. Сабийр адэ-анэм, кьыдалъхуахэм япэIэщIэ щащIыр абы лей кьытехьэмэщ. «Апхуэдэ кьыщыхьухэм дежи, зыпIыкъин имыIэу зеиншэ дыдэ щыхъуми, сабийр узыншэмэ, ахэр щапI Iуэхущлапlэхэм ежьэ щыщIэ Iэжьэркъым, атIэ ахэр бин зимыIэ унагъуэхэм къащтэ», кьыхигъэщащ министрым и къуэдзэм. Апхуэдэу Наразинэр кьытеувыIащ Сабий унэм щапlэ ныбжьыщIэ 35-м псэупlэ зэрыратынымкIэ тхьилъхэр зэрызэпэщам.

Сабийм и хуитыныгъэр хъуэныным кIэ уполномоченнэу КъБР-м и Iэтащхьэм деж щыIэ **Уэгъуэ Светланэ** жиIащ сабийхэр ууей-сысейкIэ зэхамидзу, псоми зэхуэдэу ядэIэпыкъун зэрыхуейр, дэтхэнэ зыри кьащIалъхуа унагъуэм щапlыжьныр зэрыныхъыщхьэр.

- Сабийхэр щапI унэм щыIэхэм я процент 80-р адэ-анэхэм хьфIадзауэ аращ. Ар уи жагъуэ мыхъуу кьанэркъым. Щэшэн Республикэм Сабий унэ щыIэхъым. Абы и Iэтащхьэм хуэзфIэкIащ и республикэм «зеиншэ» псаулъэр кьащримыгъэгъэсэбэпын. Адэ-анэншэ, гулъытэншэ хъуа сабийр кьызыкIэ лъэпкыр зэхуашэри, унафэ щII, балигъыпlэ нуэхуу ар зыпlынур зэхагъэкI. Апхуэдэ Iуэху бгъэдыхьэкIэр дэри ди лъэпкъ хабзэм, диным нэхъ кьезэгъыу кьысщохъу, - жиIащ Уэгъуэным.

2012 гъэм ирихьэлIэу КъБР-м сабий зеиншэу ицым я бжыгъэр минитIым щIигъурт. Абы щыщу 1603-р къану унагъуэхэм ираташ, 155-м адэ-анэ яхуэхъуащ быи имыIэ зэщхьэгъуэхэр, 369-р къэралым и Сабий унэхэм щапI. Республикэм школ-интернатитI итщ, абы сабий 271 щопсэу. Ахэр щрагъаджэ пэшхэр зэпэщщ, зыхуеину Iэмэпсымэ псори щIэтщ. Балигъ гъащIэм хьихь сабийкэм психологхэр, IэщlагъэлIхэр ядолажьэ. Абыхэм я кьалэн нэхъыщхьэр сабийр зыхьыхьэну дунейм хуэгъэхъэзырынырщ, зыхуеину щIэныгъэр бгъэдэлъхьэнарц, фIымрэ Iейм рэ хуэзэхэгъэкIыу егъэсэнырщ. Сабий унэм щыIэхэр IэщIагъэ зэхуэмыдэхэм я щэхуэм щыгъуэзэ ящI, нэхъыщхьэращи, зэжьыгъэм щымыщынэу, Iуэху щIэкIэ ящIэу къагъэтэдж дэтхэнэ зыри. Нартан дэт школ-интернатым щIэс цIыкIухэм щIы кIапэкэр, теплицэхэр, Iэщlышхуэу 30-м, тхьэкIуэмэкIыхь миныи нэблагъэ зэрахь, джэдкъаз, бжьэ ягъэхъу, щхьэ, щIакхъуэ гъэжьапlэ яIэщ. Сабий унэм щIэкIэр балигъ гъащIэм хуагъэхьэзырын папщIэ, республикэм щолажьэ «Выпускник» программэр. Нартан дэт Сабий унэм и гъэсэну щытахэм ящIыщу цIыхуиим егъэджакIуэу абы ягъэзэжащ 2010 - 2012 гъэхэм кьриубыдэу. 2012 гъэм школ-интернатыр кьэзыухахэм я процент 75-р еджапlэ нэхъыщхьэхэм, процент 25-р курыт щIэныгъэ щрат Iуэхущлапlэхэм щIэтIысхьащ.

Зеиншэу кьэна сабийхэм кьэралым кьарит пенсэм, абы кьыхущIагъуэжэри хэту, ныбжьыщIэхэм я цIэкIэ УФ-м и Сбербанкым кьыщыхьухэзэIуха счетым макIуэ. 2007 гъэм щегъэжьауэ республикэм хабзэщIэ кьыщыхалъхьащ сабий зеиншэхэр унагъуэхэм пlалъэкIэ ирату. Иджыпсту унагъуэ 53-м сабий 60 щыIэщ ящI. Апхуэдэу, ахэр кьэзыщта унагъуэхэм сабий кьэс сом 6.251,4-рэ ират, етIуанэу, кьыкIэлъыкIуэу кьащтам - сом 4.163,06-рэ.

Сабий унэм щапI щIалэхэмрэ хъыджэбзхэмрэ гъащIэм лей уэ зыкъыщамылъытэу, зыIууи, зыуэпощхьапохэм гушхуауэ, фIэщхъуныгъэ яхэлъу ебэкъуэфын щхьэкIэ, КъБР-м Лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныныгъэмрэ и министерствэм деж абыхэм щадэIэпыкъу Iуэхущлапlэ кьыщыззгъэпэщыныр Iэмал зимыIэщ. Абы ипкъ иткIэ, республикэм и Правительствэм, Егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ, Лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныныгъэмкIэ, ЩIалэгъуалэм я IуэхухэмкIэ, Къэрал кIуэцI Iуэхухэмкlэ министерствэм, ведомствэхэм ящIапхъэр КъБР-м и Жылагъуэ палатэм нубзыкуэ, яхуитгъхьащ. Дэтхэнэми хуэфIэкIыр абы хилъхьану дыщогугъ.

Зэ Iущ Iэм кьыщыпсэлъащ Сабий зеиншэхэр щапI унэхэм я унафэщIхэр. Абыхэм кьызэхуэсахэр щыгъуазэ ящIащ я лэжьыгъэм, кьехъуIэхэм, апхуэдэуи яIэ гуныкъуэгъуэхэри ябзыщIакъым. Дэтхэнэри и унагъуэм тепсэльыхьын, и бынхэм я Iуэху дагъэхьIын папщIэ къекIуэлIа хуэдэт. УнафэщIхэм хъыкагъащащ мы Iуэхущлапlэм щыIэ сабийхэр кIэщIущу, губгъыгъэу, набдзэгубдзапlъэу, зэхэщIыкI ябгъэдэлъу зэрыщытыр, абыхэм щIыху нэс, республикэм и цIэр фIыкIэ зыгъэIун кьаэрыхэкIынум щэч кьызэрытрамыхьэр.

Цыху Iущ гуэрым жиIауэ щытащ: «Куэдрэ къохъу уи пщэдейрей махуэм нобэрейр щыпфIихь». Кьапщтэмэ, дэтхэнэми аращ ди псэукIэр, ауэ а псалъэхэр псом хуэмыдэу щIэблэр гъэсэным ехьэлIауэ кьызэолытэ. КъэкIуэну дахэ диIэну дыхуеймэ, абы хуэфэщэн щIыху нобэ (жащ мыхъу щIыкIэ), зэгъуэгу дывгъэгъасэ...

ИНЭРОКЪУЭ Данэ.

● КъБР-м и Жылагъуэ палатэм

Хамэ сабий щыIэкъым

Къ БР-м и Жылагъуэ палатэм Лэжьыгъэ зэхущытыкIэхэмрэ социальнэ политикэмкIэ и комиссэм сТол хъурей иригъэкIуэкIащ иджыблагъэ. Абы кьрихьэлIащ Жылагъуэ палатэм хэтхэр, КъБР-м и министерствэ зэмылIужьныгъуэхэм я лIыкIуэхэр, Сабий зеиншэхэр Iуэхущлапlэ унэхэм я унафэщIхэр, нэгъуэщIхэри.

ЗЭIУЩIЭМ кьыщаIэта Iуэхур икъукIэ щхьэпэщ. Пэжщ, куэдкIэ ди щхьэщIетхъэх Iуэхущ мыр - дуней псом яфIэхуэщIагъуэн гъэсэныгъэ, хабзэ дахэ зиIэ лъэпкъым и сабий хьфIидзэныр емыкIуэхущ, ауэ фIы здэщыIэм сытым дежи Iейри щыIэщ. Сабийхэр сыткIэ къуаншэ? Ар фIыуэ кьызыгурыIуэ, лъэпкъым и къэкIуэнум хуэфащэ гулъытэ сытым дежи лъызыгъэс къэрал унафэщIхэм абы теухауэ лэжьыгъэ пыухыкIахэр зэфIагъэкI зэпытщ. Сто Iол хъурейм зыщытепсэлъыхьэр Сабий унэм щыIэхэм, я ныбжьыр нэсу абы кьэщIэкIын хуей хъуахэм, я гъащIэр адэкIэ зэтрауухэнымкIэ зэрадэIэпыкъум нэхъри зегъэужьныщ.

Ар къызэIуихащ икIи иригъэкIуэкIащ КъБР-м и Жылагъуэ палатэм Лэжьыгъэ зэхущытыкIэхэмрэ социальнэ политикэмкIэ и комиссэм и тхьэмадэ **Маслов Николай**.

- Ищхъэрэ мыхьэнэншхуэ зиIэщ нобэ къэтIэта Iуэхур, - жиIащ абы. - Адэанэншэу къэнауэ Сабий унэм щыIэхэм, абы кьыщIэкIаxэм я Iуэхухэр егъэфIэкIуэным теухуауэ гухуэзфIыныгъуэр ублыхуныщ нобэ дыкъыщIыщIэхуэсар. Кьыхэгъэщыпхъэщ хъэщ унагъуэм кьыщыхьухэм нэхърэ Сабий унэм щыIэхэм балигъ гъащIэм нэхъ пасэу зэрыхьхьэр. Абы кьыхэкIыу, сабий зеиншэхэр апхуэдэ унэхэм кьыщIэкIа иужь, иджыри ильэс зыбжанэкIэ дакIэлъыплъыпхъэщ, ди щIэблэр зыхэфэкъуа гъащIэщIэм нэхъ тыншу хэзэгъэн папщIэ. Дэтхэнэ зы щIыхум дежкIи балигъ гъащIэр зэрымыгъэнышыр фIыуэ кьыдгуроIуэ, адэ-анэншэу къэхъуам ар куэдкIэ нэхъ кьоугъуэкI. Зыпэмыплъа, зыхимыщIыкI куэдым IуощI э - аращ щыуагъэ щIаIэщIэщIэри. Абыхэм яIэкъым къадэIэпыкъун, чэнджэщ кьезытын, зыущиин, гъуэгу пэж езыгъэлъагъун, хуей хъумэ, кьызэтезыгъэувыIэжьыфын адэ, анэ. НыбжьыщIэ зеиншэхэм гулъытэ нэхъыбэ яхуэтщIыпхъэщ. Абыхэм я унагъуэ ягъуэтыжьыным, Iэмал зэриIэкIэ, девгъэлIалIэ. Гугъуехь куэдым ирохьэлIэ ахэр. еджапlэ щIэтIысхьэн, лэжьапlэ ywын, псэупlэ кьыдахын, нэгъуэщI куэдми ехьэлIауэ. Мис а псомкIи защIэдгъэкъуэн мурадкIэ, а лъэныкъъэхэр куууэ зэпэчрыдох. Абы хохьэ Сабий унэм щIэкIа щIалэхэмрэ хъыджэбзхэмрэ я ныбжьыр ильэс 23-м нэсыху ди нэIэ ятедгъэтыныр: а цIыкIуэхэр гъащIэм хуэмурэ хуэгъэхъэзырыныр; еджапlэ щIэтIысхьэну урад зиIэм апхуэдэ Iэмал етыныр, унэ е пlалъэкIэ щыпсэун и чэзум кьрегъэтыныр, нэгъуэщIхэри. КIэщIу жыпlэмэ, сабий зеиншэм кьэралым кьрит мылькур, абы и хуитыныгъэхэр хъуэныным дыкIэлъыплъу дыкъыщхьэдекIуэкIын хуейщ. Хамэ сабий щыIэкъым, нобэ зи гугъу тщIы щIэблэр псоми жэуап щIэттхэщ.

КъБР-м егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ и министрым и къуэдзэ **Разинэ Валентинэ** жиIащ Iэмал гуэр иIэхэу сабийр унагъуэм кьыкIэрыпт эзрымыкъунур, ар адэ-анэм кьыIахын и пэ кьихуэу унагъуэм куэдрэ зэрыкIэлъыплъыр, мылъкукIэ уэрымыщIауэ щытмэ, зэрадэIэпыкъур. Сабийр адэ-анэм, кьыдалъхуахэм япэIэщIэ щащIыр абы лей кьытехьэмэщ. «Апхуэдэ кьыщыхьухэм дежи, зыпIыкъин имыIэу зеиншэ дыдэ щыхъуми, сабийр узыншэмэ, ахэр щапI Iуэхущлапlэхэм я Iэжьэркъым, атIэ ахэр бин зимыIэ унагъуэхэм кьащтэ», кьыхигъэщащ министрым и къуэдзэм. Апхуэдэу Наразинэр кьытеувыIащ Сабий унэм щапlэ ныбжьыщIэ 35-м псэупlэ зэрыратынымкIэ тхьилъхэр зэрызэпэщам.

Сабийм и хуитыныгъэр хъуэныным кIэ уполномоченнэу КъБР-м и Iэтащхьэм деж щыIэ **Уэгъуэ Светланэ** жиIащ сабийхэр ууей-сысейкIэ зэхамидзу, псоми зэхуэдэу ядэIэпыкъун зэрыхуейр, дэтхэнэ зыри кьащIалъхуа унагъуэм щапlыжьныр зэрыныхъыщхьэр.

- Сабийхэр щапI унэм щыIэхэм я процент 80-р адэ-анэхэм хьфIадзауэ аращ. Ар уи жагъуэ мыхъуу кьанэркъым. Щэшэн Республикэм Сабий унэ щыIэхъым. Абы и Iэтащхьэм хуэзфIэкIащ и республикэм «зеиншэ» псаулъэр кьащримыгъэгъэсэбэпын. Адэ-анэншэ, гулъытэншэ хъуа сабийр кьызыкIэ лъэпкыр зэхуашэри, унафэ щII, балигъыпlэ нуэхуу ар зыпlынур зэхагъэкI. Апхуэдэ Iуэху бгъэдыхьэкIэр дэри ди лъэпкъ хабзэм, диным нэхъ кьезэгъыу кьысщохъу, - жиIащ Уэгъуэным.

2012 гъэм ирихьэлIэу КъБР-м сабий зеиншэу ицым я бжыгъэр минитIым щIигъурт. Абы щыщу 1603-р къану унагъуэхэм ираташ, 155-м адэ-анэ яхуэхъуащ быи имыIэ зэщхьэгъуэхэр, 369-р къэралым и Сабий унэхэм щапI. Республикэм школ-интернатитI итщ, абы сабий 271 щопсэу. Ахэр щрагъаджэ пэшхэр зэпэщщ, зыхуеину Iэмэпсымэ псори щIэтщ. Балигъ гъащIэм хьихь сабийкэм психологхэр, IэщlагъэлIхэр ядолажьэ. Абыхэм я кьалэн нэхъыщхьэр сабийр зыхьыхьэну дунейм хуэгъэхъэзырынырщ, зыхуеину щIэныгъэр бгъэдэлъхьэнарц, фIымрэ Iейм рэ хуэзэхэгъэкIыу егъэсэнырщ. Сабий унэм щыIэхэр IэщIагъэ зэхуэмыдэхэм я щэхуэм щыгъуэзэ ящI, нэхъыщхьэращи, зэжьыгъэм щымыщынэу, Iуэху щIэкIэ ящIэу къагъэтэдж дэтхэнэ зыри. Нартан дэт школ-интернатым щIэс цIыкIухэм щIы кIапэкэр, теплицэхэр, Iэщlышхуэу 30-м, тхьэкIуэмэкIыхь миныи нэблагъэ зэрахь, джэдкъаз, бжьэ ягъэхъу, щхьэ, щIакхъуэ гъэжьапlэ яIэщ. Сабий унэм щIэкIэр балигъ гъащIэм хуагъэхьэзырын папщIэ, республикэм щолажьэ «Выпускник» программэр. Нартан дэт Сабий унэм и гъэсэну щытахэм ящIыщу цIыхуиим егъэджакIуэу ягъэзэжащ 2010 - 2012 гъэхэм кьриубыдэу. 2012 гъэм школ-интернатыр кьэзыухахэм я процент 75-р еджапlэ нэхъыщхьэхэм, процент 25-р курыт щIэныгъэ щрат Iуэхущлапlэхэм щIэтIысхьащ.

Зеиншэу кьэна сабийхэм кьэралым кьарит пенсэм, абы кьыхущIагъуэжэри хэту, ныбжьыщIэхэм я цIэкIэ УФ-м и Сбербанкым кьыщыхьухэзэIуха счетым макIуэ. 2007 гъэм щегъэжьауэ республикэм хабзэщIэ кьыщыхалъхьащ сабий зеиншэхэр унагъуэхэм пlалъэкIэ ирату. Иджыпсту унагъуэ 53-м сабий 60 щыIэщ ящI. Апхуэдэу, ахэр кьэзыщта унагъуэхэм сабий кьэс сом 6.251,4-рэ ират, етIуанэу, кьыкIэлъыкIуэу кьащтам - сом 4.163,06-рэ.

Сабий унэм щапI щIалэхэмрэ хъыджэбзхэмрэ гъащIэм лей уэ зыкъыщамылъытэу, зыIууи, зыуэпощхьапохэм гушхуауэ, фIэщхъуныгъэ яхэлъу ебэкъуэфын щхьэкIэ, КъБР-м Лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныныгъэмрэ и министерствэм деж абыхэм щадэIэпыкъу Iуэхущлапlэ кьыщыззгъэпэщыныр Iэмал зимыIэщ. Абы ипкъ иткIэ, республикэм и Правительствэм, Егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ, Лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныныгъэмкIэ, ЩIалэгъуалэм я Iуэхухэмкlэ, Къэрал кIуэцI Iуэхухэмкlэ министерствэм, ведомствэхэм ящIапхъэр КъБР-м и Жылагъуэ палатэм нубзыкуэ, яхуитгъхьащ. Дэтхэнэми хуэфIэкIыр абы хилъхьану дыщогугъ.

Зэ Iущ Iэм кьыщыпсэлъащ Сабий зеиншэхэр щапI унэхэм я унафэщIхэр. Абыхэм кьызэхуэсахэр щыгъуазэ ящIащ я лэжьыгъэм, кьехъуIэхэм, апхуэдэуи яIэ гуныкъуэгъуэхэри ябзыщIакъым. Дэтхэнэри и унагъуэм тепсэльыхьын, и бынхэм я Iуэху дагъэхьIын папщIэ къекIуэлIа хуэдэт. УнафэщIхэм хъыкагъащащ мы Iуэхущлапlэм щыIэ сабийхэр кIэщIущу, губгъыгъэу, набдзэгубдзапlъэу, зэхэщIыкI ябгъэдэлъу зэрыщытыр, абыхэм щIыху нэс, республикэм и цIэр фIыкIэ зыгъэIун кьаэрыхэкIынум щэч кьызэрытрамыхьэр.

Цыху Iущ гуэрым жиIауэ щытащ: «Куэдрэ къохъу уи пщэдейрей махуэм нобэрейр щыпфIихь». Кьапщтэмэ, дэтхэнэми аращ ди псэукIэр, ауэ а псалъэхэр псом хуэмыдэу щIэблэр гъэсэным ехьэлIауэ кьызэолытэ. КъэкIуэну дахэ диIэну дыхуеймэ, абы хуэфэщэн щIыху нобэ (жащ мыхъу щIыкIэ), зэгъуэгу дывгъэгъасэ...

ИНЭРОКЪУЭ Данэ.

● КъБР-м и МВД-м

Полицэми зегъэхьэзыр

Къэрал кIуэцI Iуэхухэмкlэ министру КъБР-м щыIэ полицэм и генерал-майор Васильев Сергей иригъэкIуэкIащ фокIадэм и 27 - 30-хэм республикэм щыпсэухэну «Кавказ Джугухэр» фестивалым зэрыхуэхьэзырым теухуа зэIущIэ.

КЪАПЭЩЫТ Iуэхугъуэхэм шынагъуэнщагъэр кьыщызэгъэпэщыным зэгунэтIауэ ялэжьхэм министрыр щыгъуазэ ящIащ КъБР-м щыIэ МВД-м, УГИБДД-м, Урысей Федерацэм и МВД-м Налшык кьалэмкIэ и управленэм и Iэнатlэхэм я унафэщIхэм.

Министрым кьалэн ящищIащ зэхьэзэхуэхэр щкIуэкIыну щIыпlэхэр нэсу кьащIытэу, зыIуу лъэпощхьапохэм гушхуауэ, фIэщхъуныгъэ яхэлъу ебэкъуэфын щхьэкIэ, КъБР-м Лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныныгъэмрэ и министерствэм деж абыхэм щадэIэпыкъу Iуэхущлапlэ кьыщызэгъэпэщыныр Iэмал зимыIэщ. Абы ипкъ иткIэ, республикэм и Правительствэм, Егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ, Лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныныгъэмкIэ, ЩIалэгъуалэм я Iуэхухэмкlэ, Къэрал кIуэцI Iуэхухэмкlэ министерствэм, ведомствэхэм ящIапхъэр КъБР-м и Жылагъуэ палатэм нубзыкуэ, яхуитгъхьащ. Дэтхэнэми хуэфIэкIыр абы хилъхьану дыщогугъ.

Зэ Iущ Iэм кьыщыпсэлъащ Сабий зеиншэхэр щапI унэхэм я унафэщIхэр. Абыхэм кьызэхуэсахэр щыгъуазэ ящIащ я лэжьыгъэм, кьехъуIэхэм, апхуэдэуи яIэ гуныкъуэгъуэхэри ябзыщIакъым. Дэтхэнэри и унагъуэм тепсэльыхьын, и бынхэм я Iуэху дагъэхьIын папщIэ къекIуэлIа хуэдэт. УнафэщIхэм хъыкагъащащ мы Iуэхущлапlэм щыIэ сабийхэр кIэщIущу, губгъыгъэу, набдзэгубдзапlъэу, зэхэщIыкI ябгъэдэлъу зэрыщытыр, абыхэм щIыху нэс, республикэм и цIэр фIыкIэ зыгъэIун кьаэрыхэкIынум щэч кьызэрытрамыхьэр.

Цыху Iущ гуэрым жиIауэ щытащ: «Куэдрэ къохъу уи пщэдейрей махуэм нобэрейр щыпфIихь». Кьапщтэмэ, дэтхэнэми аращ ди псэукIэр, ауэ а псалъэхэр псом хуэмыдэу щIэблэр гъэсэным ехьэлIауэ кьызэолытэ. КъэкIуэну дахэ диIэну дыхуеймэ, абы хуэфэщэн щIыху нобэ (жащ мыхъу щIыкIэ), зэгъуэгу дывгъэгъ

● Щапхъэ

Нэм и пэ псэр ихуэ

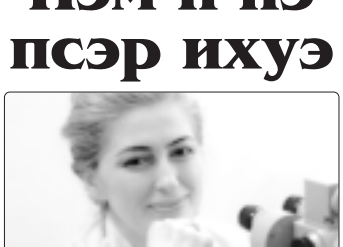

Кумыщ Джульеттэ

- Хьусен, Бахьсэн сыкьэкІыу ХьэтІохъущыкъуей кьуажэ, уи деж, сыкъыщІэкІуар сэбэн кьыхуэхъуа дохутырым теухуа фЫщІэ «Адыгэ псалъэ» газетым кьытредгъадзэу, и гуаПэ думыгъэщІу хъунукъыми аращ, - кьригъэжьащ зи ныбжьыр илъэс 70-м щхьэдэхэ си ныбжьыгъуфІ Джэтауэ Исуф. - Уэ си нэр зэрыщытар фІы дыдэу уощІэ, яджы мы жыІэ телефоным и хьэрф щыкІуэр зэгъэужьнІуэ сызыгъэ. «Нэм и пэ псэр ихуэ» жаІэ. Абы и лъэныкъэкІэ сызыгъэтыншыжьа Кумыщ Джульеттэ и Іуэхущафэхэр уэрэ уи нэгу щІэзгъэкІыну аращ сыкъыщІэкІуарп, кхъыІэ, кьомыкъэлъэкІыу пщэдджыжь Шэджэм район сымаджэщым ныдэкІыу.

НЫБЖЬЭГЪУР бгъэщІэхьу хъунт! Кьыжьэлыкьыу махуэм и пщэдджыжьым Шэджэм районсымаджэщым нэм щеІэзэ и пэшым и бжэм дыщыІукъам, абдеж щыхьу тІощІ хуэдэ щызэхэст. Абыхэм хэти и нэ лъэныкьуэр, хэти тІури щыпхькІат, зы щыхуб щалэ нэхь Іукіуэтауэ щытт, и нэгуэгъэбэлтокъ хужь кІапэкІэ щІэхщІэхьуэр щІилъэщыкІыу. Я щхьэ Іуэхури щыхьгъупщжауэ, а щыхуб щалэр нэхь яфІэгуэныхьу псори абы хуеплъэкІырт. «Я чэзур къэмысами, ар апэ щІэвгъэхьэ», - жеІэ зыгуэрым. Ар щыхьа къудеИуэ щыхсэм ящыщ зы кьопсалъэри: «Апхуэдэу щалэ дыдэу и нитІми сэжьат яІэщ, тхъэмыщІкІэ», - жеІэ. «Ар зи деж щыІьар абы сэбэп кьыз эрыхуэфынум шэч кьытемыхьэ. Тхъэм жиІэмэ, хьужынщІ» - кьыпещэ нэгъуэщІми.

Щытхъэм я нэгу кьыщІэт кьызідэкІуа дохутырым гугъапІэшхуэхэр зэрырапхыр, ар сэбэп кьаэзрыхуэхьуным эшэ кьызэзгъэрамыхьэр. Сэри сызытекІуьаам и щхьэусыгъуэр кьызэогъащІэри, псэлъэгъу захуэощІ. «Мы сымаджэщым сытым щыгъуи нэ дохутыр Іэзэхэр щылэжьащ, нобэ щыІэ бзыльхъугъэми зэфІэкІ лъагъэхэр иІэщ, - жеІэ си пащхьэ кІыхь, Прохладнэ куейм и Солдатскэ станицэм кьикІа Измаиловэ Заліодэ. - Езыр апхуэдизкІэ щІыху гуаПэщи, и пльэкІэ щІэкІыр гугъэ кьыпхелхьхьэ, и псалъэр хущхьэу пхуохьу. Илъэси 5 хьуауэ си нитІми зыри яжьмыльагъужу, зыми зыри яхуемыщІэну жаІэу сыкьокІуэжІ. Мы дохутырым и хъыбар зэхэсхьэм, сыкьакІуэри зэзгъэІэзащІ, Тхъэм и шыкурКІэ, зыгуэрхэр сольагъу, адэкІи нэхъыфІык сыхъуныи сыщогугъу».

- Дэ Аруан куейм дыкьикІащІ, - жеІэ Ларисэ зи цІэ бзылъхугъэм. - Си анэ Іуэхьу Лизэ и нитІми зыри ямылъагъуж хъуат. Дыгъуасэ Джульеттэ зэрещІри, и нэ лъэныкьуэр кьитгъэпльэжащ. - Абы и псальхэм езы нанэми кьыпещэ: «ФЫыгъуэр Тхъэм пІэм зэгуиудым уафэ кьащхьэуэр, щІылъэ щхьуантІэр, и Іыхьлы-благъэхэр, сабийхэр щилъагъужкІэ, и гуфІэгъуэр зыхуэзгъэ. Арати, абдеж жрагъсщІыри, нэ дохутыру седжэжащ.

Абы лъандэрэ дохутыр бзылъхугъэм я нэр щызу дунейдахэм хигъэпльэжахэр мащІэкІым, зэрыщІэхьуэпсам хуэдэуи, гуфІэгъуэ инкІэ куэдым яхуэупсащ. Пэжщ, сыт хуэдэ операцэри жэуапльныгъэшхуэ зыпльащ. Дэтхэнэми зэрыхуэпсэ гуфІэгъуэр зэрэзыхищІар езы Джульеттэ гуапэу игу кьинащ. Псом хуэмыдэу Кумыщым кудэрэ и нэгу кьыщІитгъэхьэжар и яПэ операцэрщ. «Абы щыгъэм Москва сыщыІэт, - жеІэ Джульеттэ. - Сезыгъэджа профессорыр кьызбгъэдыхьэу, си закъуэу операцэ сщІын хуейуэ кьыщыІэжІам, сыдэкІэрэзат. АщхьэкІэ абы ущыхуежакІэ, гуве-щІэхами ар кьызэрыпп эщыльпыр щыпщІэкІэ, ар зыщхьэщыбгъэкІыну ухущІэкъукІэ, мыхьэнэ иІэтэкІыж. Сытми, профессорри кьызбгъэдэту операцэр езгъэкІэжІащ, ар кьызэхьуІлаУэ щытхъэхуэ кьыщысхуэжаІэм, сыгуфІащэри щэплІэ сыдэльеяуэ жаІэ».

Тэмэму и Іуэхуэр зэтеуваУэ, Москва и клиникэ нэхъыфІхэм щылажьэ хьыджэбэм и щытхъэр езыр кьыщыхуа щынальэми къэсыжащ икІи щІэльэурн, Шэджэм район сымаджэщым кьрагъэбгъэрэжауэ щытащ. Илъэс зыбжанэ дэкІащ абы лъандэрэ, и зэфІэкІым хэхьуэу, и цІэр фыкІэ жаІэу и лэжьыгъэр ирежьжащ Джульеттэ.

- Си дежкІэ насыпышхуэщ и гугъапІэхэр кьызэпхуэу зи щхьэ кьэзззэхьхьэлІа дыдэхэр щІэльэгъуэ, кьыскъуэзарззэыуэ си деж щІэкІыжьынар, - жеІэ Кумыщым. - Зэгуэрым Осетие Ищхьэрэ - Алание республикэм кьикІри, зы цІыхубз кьэкІуат. Зи нитІми сэкъат яІэ цІыхубзым куэдрэ зригъэІэзат, ауэ зыри сэбэп кьыхуэхьуфатэкъым. Иджы и гугъапІэ кьыхуэнэжа тІэкІур сэ кьызэпхуэу кьызэжезІа бзылъхугъэм, и нэхэр кьыщІпльэкам, абы сэ си гур зэрыдыхьэхьуар кьэІуэтэгъуейщ.

Тхъэмахуэм кьриуфыбдзу тІэу - гъубжьмрэ махуэкумрэ - нэр операцэ щащІ мы сымаджэщым. Абы кьыщыпэмыщІауэ, Бахьсэн кьалэ сымаджэщым льэІукІэ зыкьыщыхуагъаязэкІэ, абыхэми зэрэхьуІкІэ ядоІэпыкъу. Апхуэдэу ихьэпкІэ 5-м кьрибыдыу операцэ 1500-м нос ирагъэкІуэкІащи, абыхэм кьаймыхьуІлаУэ, сымаджэр арэзы яхуэмыщІауэ зыри кьахэкІакъым. «Зы ГъащІэ сиІэти, Алыхьым кьызэитащ, дунейм нэхур сымыльагъуж сыщыхьхуам, етІуанэ гъащІэкІэ Кумыщ Джульеттэ кьыскъуэупсауэ кьыскъохьу», - жиІащ докутырыр зэІэза цІыхубз гуэрым. Апхуэдэ псалъэхэр я щыхьэхуэ, згъэхъужьыну сыщІэхъуэпсу кьекІуэжІащ, - жеІэ Кумыщ Джульеттэ, и ІэщІагъэр кьыхихьыным щхьэусыгъуэ хуэхъуам дыщыщІэнущІэм. - ЕджанПэ нэужьым дохутыр Іэщагъэм зэрытезгъащІэр дыдейхэм кьыщащІэм, абыхэми кьыздаІыгъри, Москва дэт медицинэ институтым 1997 гъэм сыщІэтІысхьащ. Къэзэрэ ар лэжьэн щІэздзауэ, мыпхуэдэ зы Іуэхуэгъэ зыри зыри зы-мылъагъуж и нэхэр операцэ щІэри кьэпльэжатти, тхъэльэ хуащІыкырт. «Фысльагъужьи си гугъатэжьыми», - жиІэурэ и кьуэрыльху-пхъурылъху цІыкІуэм Іэплъэ, ба яхунщІырт. Ар щысльагъум, си нэгу кьыщІзогъэхьэ зи нэр нэфэ хьуа, кІыфІыгъэм хэт зэпыту кьэнаэу, зи гур бамзэгуихьн, еджэн дэнэ къэна, Іэпэкіэ еІусакъым. Идэртэкъым. «Джаур тхылът» псори, КьурІэным фІэкІа кьэмынэу. ИтІани епльІ! Ар ямыгъэщІагъуэу кьанэртэкъым. Синэху фІыуэ къэзыщІыхуэхэм, зыгуэрым кууу тепсэлъыхьу щыізэхахэм джежаІэрт ар еджауэ щытамэ, зы бэлыхьлажьэ хъуну. Мы дунейм дыщызэрихьэлІэ, кьыщезэгъ-кьыщІэкІуэкІэхэми хуэдэтэкъым абы и гупсысэр зыльэІэсыр. Синэху и хъыбарэхэм ящыщ зыкъомыр абыхэм нэхъ я нэхъыбэт. Пэжу, ар КьурІэным еджэрт. КьурІэным, дауи, итт абы ищІэхэми жиІэхэми нэхъ я нэхъыбэІуэ. Ауэ абыи зыри кьрихьыртэкъым - кьыгурыІуэртэкъым а зэджэм кьыкІыр. НтІэ, Алыхьыр арэзы зыхуэхъун, апхуэдэу тхылъ емыджэ, жьэгудзэ кьуажэ фьз кьызэрыгуэгъкІым дэнэт а проф хьыхуздикІыр?! Языныкъуэхэм абы и жэуапыр кьаэзрыгурыІуэм, гурыщхъэу зэращІым тету ираты жьыр. Я фІащыбзэу жаІэрт: Алыхьым кьрет! Мухэмэд бегъымбарыр-щэ? Апхуэдэтэкъэ ар? Еджат хьэмэрэ щІэнысэшхуэ бгъэдэлъу сат? Алыхьталэм ар щхьэ кьыхихат? Абы КьурІэныр кьыщыхуригъэхаш, жаІэрт. Мухьэмэд икіи хуэзфІэкІащ а КьурІэныр щыІу цІыкІум яхихьэну, муслъымэн диныр куэдым, куэд дыдэм яхитхьэну. НтІэ, мис мы Синэхуи аращ. Алыхьым къыбгъэдельхьэ, адрейхэм ныкъэрэгъэ псэкІэ нэхъ кьабзэу нэхъ кьыэзтенауэ кьыщІэкІынщ, мис аращ, нэхъ угъурльщІ...

Сытми, Синэху и Іуэхур Алыхь Іэхуэу абы траубыдэри, цІыхур есэжауэ арат. Кьамбот а Синэху жиІэ псори нэсу кьыщыгурымыІуэ къэхъурт, жьитІакъэ? НтІэ, мис абы кьыкІкІэ щІэх-щІэхьуэр зыгуэрэхэм щІэмыпщІэжу хьуртэкъым. ЩІэупщІэжьхуэ гъэщІэгъэнуэрэ кьритыртэжуап. Зэ Кьамбот Синэху ещІащ: - Нэху, ей Нэху, дунейр Алыхьэм ихуауэ жоІэ. КьызжеІэт, кхъыІэ, дауэ ар абы зэрихуар?

- Цэхъу, Алыхьым игу кьобгъэнщ, ахэр жумыІэ! - кьеплъащ абы Синэху. - ИтІани, щІалэ щІыкІур зыгуэрхэм щІыгъуаз ищІмэ нэхъ кьищтэжа кьыкІэльпсэльэщжащ:

- Алыхьым хуэзфІэмыкІ щІэхъкым, кьыбгурыІуа?! Дунейри ирущащ, абы тет псорикІи аращ дыкъэзыгъащІар. Ар апхуэдэу зэрыщытым шэч кьытумыхьэ, Цэхъу, уэ уадыгэщ, умуслъымэнщ!

- Си фІэщ, мэхъу, Нэху, ауэ сыт Алыхьым дунейр кьызэихущІыкІыу иухуар, псом япэ дыдэ кьигъэщІаи ло? КхъыІэ, кьызжеІэт... Сэ ар Іейуэ сыхуейщ сщІэну!

Мыбдежьым Синэху зыри жимыІэу кьеплъащ. Кьамбот къэшынат, Алыхьым и деж нэмысым псалъэ жоІэ, жиІэу аргуэру кьеШхьдэн и гугъэри. Абы Кьамбот ар Іэджэрэ кьриІщІэт. Апхуэдэу жиІэрти, кьызэреупщІам и жэуап кьуримытыжу кьигъанэрт. Кьамбот кьыфІэщІрт ар кьыызыхэкІар зэреупщІам и жэуап тэмэмыр Синэху имыщІэу арауэ. Ауэ иджы аратэкъым. Ар и щхьэр быдзу ехьэхаэу щыст, куууэ хэгупсысыжьыр. ИтІанэ кьыдэплъеящ:

- Псом япэ кьигъэщІар хьэуаращ. Зэ я гугъу ныпхуэсщІати Іэдэмрэ ХьэуарэР?

- НтІэ, сощІэ.

- НтІэ, мис а Іэдэм и гъуса цІыхубзым зэрреджэр Іуэхуэ. А цІэри аращ къызытекІар - хьэуа псалъэр. Дунейм япэ дыдэу кьыщигъэщІам и цІэр япэ цІыхуми цІэуэ игуэтыжат...

- ЖьырдаІа а хьэуа жыхуэпІар?

- НтІэ, хьэуар жьыщ, жьы дызэрыбауэр. Аращ псом япэ кьигъэщІар.

- ИтІанэ-щэ?

- ИтІанэ псыр.

- Псым и уэрэд кьыщІэкІ-щэ?

- ЩІыр. ЩІыр ищІа нэужьщ цІыхур кьыщигъэщІыжар. ЦІыхури, кхъкІыгъэри, нэгъуэщІ псэ зыпыту хъуари. Мис аращ псом япэ дыдэ кьигъэщІа аищІыр имыІэу зыри псэ зыпытым кьрищІу щІэмыпсэуфынур: хъуар, псыр, щІыр. Ахэр зэпымыІуэ цІыхум и Іэпкъльпкъым иІэн хуейщ икіи иІэщ.

- НэгъуэщІ зыри хэлъкъэ цІыхум и Іэпкъльпкъым?

- Хэлъщ нэгъуэщІ Іэджи. Ауэ ахэр хэлъ къудейуэ аращ. Хьэуар, псыр, щІыр зэпымыІуэ щІэуэ, ари икІэщІыпІэкІэ, зыхимыпльхьэу хъурІым. Псэуфынкъым, лэнщ, зыхимыльхьэмэ. КъыбгурыІуэрэ, Цэхъу?

- Пэжщ, хьэуам дробауэ, псым дофэ, щІыр-щэ, щІыр дауэ зэрызэтхьэпІэр, ар щІыр-щэ, щІыр дауэ зэрызэтхьэпІэр, ар щІыр-щэ?

- ЩІыщ дэ дыкъыІэхьэкІари дызыхьхьэжьынури. Абыи кьыщыьнэркъым, щІыр дошх!

- Дауэ зэрытшхыр, щІы тшхыркъым дэ?!

- Дауэ зэрымышхыр? Шэ, шатэ, лы, щІахьхуэ, нэгъуэщІ Іэджи пшхыркъэ?

- Сошх-тІэ...

- НтІэ, ахэр псори щІыщ. КъэкІыгъэхэм, псэущхьэхэм а щІым кьыхэкІыращ яшхыр, дэ ахэр дошхыж.

ЯІэ дыдэ кьигъэщІам, хьэуа дызэрыбзаУэм, псом нэхъэрэ нэхъ дыхуейщ. Ар дыжьмыІэу жьэдэдмышэу, зэпымыІуэ димыІэу, щІэрыпсу ар ди Іэпкъльпкъым имыгъэтмэ, абы дримыбауэу щытмэ, хъунукъым, дыпсэуфынукъым. Еплъыт бзэщн зэпымыІуэ. А хьэуам и ужькІэ, псом нэхъэрэ нэхъ дыхуейщ абы кьыкІэльыкІуэу кьигъэщІа псым. МащІэ дыдэрэщ псы уемыфэу уэзрыпсэфынур. Ещанэу кьигъэщІам - щІым ещанэу дыхуейщ. Еплъыт, Цэхъу, хьэуар, жьыр умыгъэуту дакъикъэ зытхух фІэкІа упсэунукъым, уи лъынтхуэхэр кьачэу щІидзэнущ, узэгуэдмыщІу. Жьым кьыкІэлъыкІуэр кьэкІэ щІэх-щІэхьуэр дызыхуейр псыращ. Псы уимыІэу хьэуам нэхъ-рэ нэхъыбэрэ пхуэшэчынущ, ауэ куэдрэ пхуэсынукъым. ИтІанэ абы кьыкІэлъэкІуэ щІыр - дыпсэун щхьэкІэ Іэмал имыІэу зыгуэрэ ерыскъыр.

- Псом япэ хьэуар, итІанэ псыр, абы и жьыкІэ - щІыр. А щІым кьакІэлъыкІуэр цІыхур кьигъэщІащ араКъэ?

- Апхуэдэу кьыкІэлъыкІуэ зэрыпсэфынур. Ещанэу кьигъэщІам - щІым ещанэу дыхуейщ. Еплъыт, Цэхъу, хьэуар, жьыр умыгъэуту дакъикъэ зытхух фІэкІа упсэунукъым, уи лъынтхуэхэр кьачэу щІидзэнущ, узэгуэдмыщІу. Жьым кьыкІэлъыкІуэр кьэкІэ щІэх-щІэхьуэр дызыхуейр псыращ. Псы уимыІэу хьэуам нэхъ-рэ нэхъыбэрэ пхуэшэчынущ, ауэ куэдрэ пхуэсынукъым. ИтІанэ абы кьыкІэлъэкІуэ щІыр - дыпсэун щхьэкІэ Іэмал имыІэу зыгуэрэ ерыскъыр.

- Псом япэ хьэуар, итІанэ псыр, абы и жьыкІэ - щІыр. А щІым кьакІэлъыкІуэр цІыхур кьигъэщІащ араКъэ?

- Апхуэдэу кьыкІэлъыкІуэ щІыр - дыпсэун пэжкъым. Абыхэм кьакІэлъыкІуэу цІыхур кьигъэщІатэмэ, псэуфрэт? Дауэт зэрыпсэунур, зыхэпсэуІкІэн имыІэу? ЦІыхур игужькІэщ кьыщІэщІынури, итІанэщ абыхэм я нэхъ льапІэ дыдэ цІыхур кьыщигъэщІыжар.

- Псори, псори, кьуалэбзу цІыкІуэхэм нэгъунэ, нэхъапэ кьигъэщІа-тІэ, цІыхум нэхърэ?

- КьигъэщІащ. Псэ зыпытым яхэткъым цІыхум яужь кьигъэщІа. Псэ зыпытхэр зым нэхърэ адрейр нэхъ нэщІасэуэ, нэхъ зиужьауэ къэгъэщІым - кьигъэщІурэ, а кьигъэщІа псогуэми я нэхъыщхьэ, нэхъыбэ дыдэ цІыхур кьигъэщІыжащ.

- Алыхьым сыт цІыхур кьызыхицІыщІар. Жьоуэпсэ?

- Ар, жьзори, щІым кьхэхущІыкІащ, ятІагъуэм... Цэхъу, кІыфІ хъуащ, уэздыгъэр щІэгъанэ. Къамбот уэздыгъэр щІигъанэри, зэуэ нэху къэхъуащ.

- Нэху, ей Нэху, нэхури Алыхьым кьигъэщІакъэ?

- НтІэ, на, Алыхьым къимыгъэщІа щыІэкъым, жысІакъэ?!

- Нэхур дапщэщ-тІэ, дапщэщ ар кьыщигъэщІар? Псори кьигъэщІа нэужь, ауэ дыдэу нэхур кьигъэщІжауэ ара?

- АІэ, ей. Нэхур псоми япэ дыдэ кьигъэщІащ, ар сигу къэкІыжьыртэкъыми. Абы и ужькІэщ а жьыхуэсІахэр кьыщигъэщІыжар, хьэуари, псыри, щІыри. Ар псом нэхърэ нэхъ льапІэжщ.

- ЦІыхум нэхърикІи?

- Нэхъри, тхъэ! ПІо уи гугъэ уэ адыгэ псалъэжьым щІыжаІар: нэм и пэ псэр ихуэ. Абы кьикІыр сыт - нэху щымыІэмэ, цІыхуи щыІэжьынукъым. Мис аращ, Цэхъу!

* * *

КЪАМБОТ «Нэм и пэ псэр ихуэ», жиІэу апхуэдэ псалъэжь щыІэу ищІэртэкъым, ауэ и фІэщ хъуащ Синэху жиІар. Абы апхуэдэу щэч льэпкъ кьытримыхьэжу и фІэщ хъуащ дунейр кьыщиухуэнэм Алыхьым нэхур псом япэ кьызэригъэщІари - кІыфІу, узэгъусэр умыльагъуу уІэбгъабзу, дауэт дунейр зэрыбухуэнур?! Апхуэдэу щІыхьэм зыхуей игъэтын щхьэкІэ, абы япэ дунейм тет мыдрей кьэмри кьэзыгъэри и фІэщ хъуат. Псом нэхърэ нэхъыщхьэр щІыхуращ. Абы нэхърэ нэхъ льапІэ псэ зыпытри зыщІыкІу теткым дунейм. Мыдрей псори щІыхуэм зыхуей игъэутын щхьэкІэ кьигъэщІауэ аращ. Мис абыхэм я ужькІэ щІыхур кьыщІигъэщІыжари аращ. Псэри щхьэкІэ зыхуейр щымыІэу, дауэт щІыхур кьызэригъэщІыныр?!

- Нэху, дэр щхьэкІэщ псори щІищІар. ЦІыхур мыхъуамэ, Алыхьым зыри зыхуей кьигъэщІынутэкъэ?

- КьигъэщІынутэкъым, ліот кьыщІигъэщІынур, сытыт и мыхьэнэр? Цэхъу, пщІэрэ, Алыхьым лейуэ, цІыхур зыхуэмейуэ зэи зыри кьигъэщІыркъым.

- Блэжьхъэм цІыхур хуейт-тІэ? А Іеижьхэр цІыхум кьоуэ. Ар зэуэр кьелыркъым, ешкІ. Хэт сыткІэ хуей абы, хэт сыткІэ кьигъэсэбэпрэ? ПІо ахэр Алыхьым кьыщІигъэщІар, сыт я мыхьэнэ?!

- Я мыхьэнэщ, а блэжьхъэм хущхъэ зэрахэлыр пщІэрэ зэуэ?

- СщІэркъым... Кьыхахрэ-тІэ, кьагъэсэбэпрэ?

- Ауэ кьыхахрэ, ауэ сытми кьагъэсэбэпрэ!

- Нэху, дунейр зэи кьутэжьынукъэ?

- Кьутэжьынущ. Кьутэжакъэ, тІэу кьутэжащ. Зэм - жьыкІэ, зэм псыкІэ кьутэжащ.

- Иджы сыт-тІэ, зэрыкьутэжьынур?

- МафІэкІэ.

- ИтІанэ аргуэру нэгъуэщІ дунеи ихуэхьжну Алыхьым, зыкъом дэкІа нэужь?

Синэху зыри жиІэртэкъым. Кьамбот къыщыхуауэ Алыхьым абы фІэкІа зи дунеи имыхуэхьжну, ещанэ кьутэжьынущэм щиухьну. Ар Синэхуи ещІэ, ауэ кьыжримыІэу аращ.

- СщІэркъым... - жиІащ ИтІанэ Синэху. - Иухуэжьнущ, сыт щІимыухуэжынур?

- Апхуэдэурэ игъащІэкІэ кІуэну-тІэ, дунейр икъутэжмэ, ихуэхьжу, икъутэжьынущ.

- Хьэуэ, зэ кьутэжьынтэщ дунейр.

- Абы и ужькІэ зыри щыІэжьынукъэ щІэуэ, зэи, зэи, зэи?

- Сыт щхьэкІэ, Кьемэт махуэм псори дыкъэтэджжьынущ.

- Сыт а Кьемэт махуэр езыр зищІысыр?

- Плахэр псори кьыщыітэджжьыну махуэщ.

Мис ар и фІэщ хъуакъым Кьамбот, игъащІэкІи кьунутэкъым. ПхуэщІынутэкъым икіи! ЛІэуэ щІым щІатІэжар кьыззэрыгтэджжьынур дауэ?! Кьэтэджжьынуэ щІыхьэ, а щІы кьом тратъэуар кьызэтритхъуэ кьыщІэкІыжьыфыну ар щІым, сытми? ХьэдагъэпцІ ухъун ар! Ауэ Синэху зыри жриІакъым. ИщІэрт кьыжриІэнур: Алыхьым и кьаурр инщ!

ЩІапэ щІыкІыр иджи, япэхэм кьыщІепсэльахэми хуэмыдэжу, Іейуэ гупсысэшхуэм хидзат а Синэху кьыжриІахэм. Ешьхуи гупсысащ, а екІуэкІа псалъэмакъыр гукІэ икІыщтэжу, гупсысэу. Кьигупсысари щымыІэу, жейм Іэфіу кьищтэу гу щыльытэм, езыми абы зыкъытрихыжын Іуэху льэпкъ эзрихуакъым.

● Іуащхьэмахуэ куей

Іуащхьэмахуэ и джабэхэр ягъэкъэбзэну загъэхьэзыр

ФокІадэм и 15-м Іуащхьэмахуэ льапэ щыщІедзэ Европэм и бгы нэхъ льагэ дыдэм и джабэхэр гъэкъэбзэным егъэщІылІа Іуэхум. Ар кьызэрагъэпэщащ КъБР-м ЩІалэгъуалэм я Іуэхуэхмкіэ и министерствэм, «Іуащхьэмахуэ льапэ» льэпкъ паркым, районым и ЩІыпІэ самоуправленэм и советым. Лэжьыгъэм хащэну я мурадщ щІалэгъуалэ зэгуэхьныгъэхэр, волонтерхэр, депутат ныбжьыщІэхэр.

ЩІыПІэ самоуправленэм и советым и Іэтащхьэ Отаров Исмэхьил кьызэрыджІамкІэ, лэжьыгъэр хуэгъэзащ щІалэгъуалэм экологиемрэ дыкъэзыухъуреихь щІыпІэхэр хьэмэнымрэ егъэщІылІа Іуэхуэхэр зэфІэгъэкІын зэрыхуейм гу лърагъэтэным.

Туристхэр куэдрэ здекІуалІэ щІыпІэхэр - бгы лъагэхэм тет шхапІэхэм, хьэщІэщхэм, зыгъэпсэхупІэхэм кьедза щІыпІэхэр ягъэхьэзэнущ. Абыхэм щагъэувынущ кІэрыхубжьэрыхуэхэр щыізхуахьэ контейнерхэр. ЩІыналъэр Іыхьэ-Іыхьэу ягъэшынурэ гуп-гупурэ ягъэхьэзэнущ. Зэхуахьэса фІейр кІапсэ гьэгурыкІэ хэрахьэхьнущ. ИужькІэ ар хьэлъэшэхэм иракІутэнурэ, хуэхаха щІыпІэм яшэнущ. Кьабзагъэм егъэщІылІа лэжьыгъэр зэфІэкІа нэужь, кьапщытэнущ хэт дэтхэнэ щІыпІэр нэхъ екІуу зэлъыІуихами. Зэпеэум щытекІуаэм саугъэт льапІэхэр иратынущ.

КьызэгъэпэщакІуэхэм мы лэжьыгъэм жыдэжру зыхуагъэхьэзыр - зыхуеину Іэмэпсымэхэр кьащэху. Мыпхуэдэ Іуэхуэхэр ильэс кьэс ирагъэкІуэкІынущ бгым лыжкІэ кьащІежэх щІыпІэхэр щІымахуэ турист льэхьэнэм хуагъэхьэзырым мурадкІэ.

ТАРИМ Алисэ.

● Дунейм и телъыджищэ

Майе индей лъэпкъым щыщхэм зэтралъхьа унэ, фэепль тельыджэ куэд кьытенащ дунейм. Абыхэм я нэхъ дахэу кьаІытэ Чичен-Ицэ зыфІащэ мы уху эныгъэр. Ар Мексикэм и ипщэ щІыпкъуэм щыІэщ.

Архитектурэм и фэеплъ гъуэзэджэу кьаІытэ мы чэщанэр майе лъэпкъым и Іэтащхьэхэм хуауэхуэ щытащ езанэ лІэщІыгъуэм и етІуанэ Іыхьэм. А лэжьыгъэм хэтащ цІыху мининщІхэр. Ар щащІат псы кьыщІэжьпІищым я хъуреягъкІи, кьалэм дэсхэр псы щхьэкІэ зэи гугъу ехьакъым.

● Іуащхьэмахуэ куей

Іуащхьэмахуэ и джабэхэр ягъэкъэбзэну загъэхьэзыр

ФокІадэм и 15-м Іуащхьэмахуэ льапэ щыщІедзэ Европэм и бгы нэхъ льагэ дыдэм и джабэхэр гъэкъэбзэным егъэщІылІа Іуэхум. Ар кьызэрагъэпэщащ КъБР-м ЩІалэгъуалэм я Іуэхуэхмкіэ и министерствэм, «Іуащхьэмахуэ льапэ» льэпкъ паркым, районым и ЩІыпІэ самоуправленэм и советым. Лэжьыгъэм хащэну я мурадщ щІалэгъуалэ зэгуэхьныгъэхэр, волонтерхэр, депутат ныбжьыщІэхэр.

ЩІыПІэ самоуправленэм и советым и Іэтащхьэ Отаров Исмэхьил кьызэрыджІамкІэ, лэжьыгъэр хуэгъэзащ щІалэгъуалэм экологиемрэ дыкъэзыухъуреихь щІыпІэхэр хьэмэнымрэ егъэщІылІа Іуэхуэхэр зэфІэгъэкІын зэрыхуейм гу лърагъэтэным.

Туристхэр куэдрэ здекІуалІэ щІыпІэхэр - бгы лъагэхэм тет шхапІэхэм, хьэщІэщхэм, зыгъэпсэхупІэхэм кьедза щІыпІэхэр ягъэхьэзэнущ. Абыхэм щагъэувынущ кІэрыхубжьэрыхуэхэр щыізхуахьэ контейнерхэр. ЩІыналъэр Іыхьэ-Іыхьэу ягъэшынурэ гуп-гупурэ ягъэхьэзэнущ. Зэхуахьэса фІейр кІапсэ гьэгурыкІэ хэрахьэхьнущ. ИужькІэ ар хьэлъэшэхэм иракІутэнурэ, хуэхаха щІыпІэм яшэнущ. Кьабзагъэм егъэщІылІа лэжьыгъэр зэфІэкІа нэужь, кьапщытэнущ хэт дэтхэнэ щІыпІэр нэхъ екІуу зэлъыІуихами. Зэпеэум щытекІуаэм саугъэт льапІэхэр иратынущ.

КьызэгъэпэщакІуэхэм мы лэжьыгъэм жыдэжру зыхуагъэхьэзыр - зыхуеину Іэмэпсымэхэр кьащэху. Мыпхуэдэ Іуэхуэхэр ильэс кьэс ирагъэкІуэкІынущ бгым лыжкІэ кьащІежэх щІыпІэхэр щІымахуэ турист льэхьэнэм хуагъэхьэзырым мурадкІэ.

ТАРИМ Алисэ.

ХЬЭХ Сэфарбий

СИНЭХУ

«Дуней гъащІэ» тхыгъэм щыщщ

СИ АДЭ ШЫПХЪУ Синэху таурыхъныбэт. ЦІыкІуэхэм емышъэми емыфэми ядэрт, абы и таурыхъхэм едаІуэмэ. Джэгуклэм я нэхъ пеймдэхъэпІэхэм ахэр, абы и таурыхъхэм зэрыдахьэхьи хуэдэу. Ягу икІыжыркъым анэнэпІэсымрэ абы и мылъхупхъу Хурирэт цІыкІумрэ ятеухуауэ зэ кьажриІауэ щыта таурыхъ хьэпамэтыр. А анэнэпІэс нэжэсым езыми зыпхъу иІэт адрей и мылъхупхъу Хурирэт и ныбжьу. А фызыр зэгуэпыгъуэ Іейт. ЗэхуиІадэртэкъым и хъыджэбзитІыр. ИльэгъуртэкъыщІ зэхуэдэу. ГУ Іей иІэти, хуэзфІэкІырртэкъым ильагъуну. Езым кьилъхуар ерыскъы хэлпльхьакІэ игъашхэрт, щыгъыныфІ защІэкІэ ихуапэрт, и мылъхупхъум щыгъыну лъигъэсэщІ абы зыщихьэрат, и кІэрыхубжьэрыхуэхэр иригъэшхри. Мобы едэхащІэмэ, мыдрейм кьытешхьэ зэпытт. Кьилъагъуи хьуртэкъым. Ауэ зы махуэ закъуэ дэкІыртэкъым. Ауэ мы ныбжьыщІэ ящыщ зы. Ар ныбжьыщІэ ящыщ зы. Ар ныбжьыщІэ ящыщ зы. Ар

● Хэхэс гъащІэ

Къущхьэ Іимад и гъэсэнхэр щІыгъуу. СэмэгумкІэ къыщыщІэдзауэ: Индрис Сибай, Кифри Іэдгъэн, Къущхьэ Іимад, Талъостэн Сипсэ, Хьэтукъ Нурэ.

Уэзкъуэтмэ - улъэщщ

Иджыблагъэ «Адыгэ псалъэ» газетым и хьэщІэщым къыгъуеблэгъащ Сирием къыкІыжу адэжь хэкум щыпсэуну къэкІуэжа, СХЬР-м дзюдомкІэ и чемпион Талъостэн (Къуэшрокъуэ) Сипсэрэ абы и гъэсакІуэ Къущхьэ Іимадрэ. Я щыІэкІэпсэукІэм, дяпэкІэ ящІэну я мурадхэм дыщыщІэуштІэм, ди хэкуэгъуэхэр я гупсысэхэмкІэ къыддэгъэушащ. Абыхэм жаІащ хэкум къэкІуэжыну куэд щІауэ зэрыщІэхъуэпсыр, ауэ гугъусыгъу гъэрхэм ирихьэлІэуэрэ я Іуэхэр кІыхьэлІыхь зэрыхъуар. ЩІэщыгъуэ тщыхъуа хьэщІэхэм упщІэ зэмылІэужьыгъуэхэмкІэ захъуэдгъэзащ, дауи, дымыгъэщІагъуэу къэнакъым, дзюдом дихьэхым и мызакъуэу, а спорт лІэужьыгъуэмкІэ чемпион хъуа адыгэ щащІэ зэкІужьым и хъыбарыр.

- Сипсэ, уи цІэ дахэр, гъэщІэгъуэныр хэт къыпфІищащ?

- Си анэшхуэм къысфІищащ. И хэкур, лъэпкъыр егъэлеяуэ фІыуэ ильагъурт, уеблэмэ, мы жэнэт щІыналъэм зэи дызэрыщымыІам хуэдэу, дэри дигъэлъагъуэ щІэфІэкІащ. Си адыгэ упщІэр Къуэшрокъуэщ. Си адэ-анэм къызжаІэ зэпытт Кавказыр ди лъахэу зэрыщытыр, абы и дахагъэм щІэмычуэ тепсэлъыхьэрт. Ди хабзэхэм къытхутепсэлъыхьым и мызакъуэу, дызэрагъэсаж, къытхалъхьар адыгэ хьэл-щэнымрэ, дуней тетыкІэрщ. Иджы хуабжьу сыщогуфІыкІыж абы. Я хэкум хуаІэ лъагъуныгъэр, я гум хунлъ хуабагъэр сысейми кралъхьэфащ. Сызэрыадыгэр сщагъэгъупщакъым. Си адэр хуиту адыгэбзкІэ мэпсэлъэф, сэ иджыри фІы дыдэу сщІэркъым. НобэкІэ си мурад нэхъыщхьэхэм ящыщу анэдэлъхубзэр адыгэм зэрищІэн хуейм хуэдэу зэгъэщІэныр. Ар лъапІэныгъэшхуэу сэ къызэолытэ.

- Иджы япэу Къэбэрдейм укъэкІуауэ ара? Сыт гъэщІэгъуэну щыпльэгъуар? Узыпэмыпльа гуэрхэм уаІуущІа?

- Пэжыр жысІэнщи, иджыри къэс сльэгъуа псори сигу ирихьащ. ГъэщІэгъуэнщ, мы щыпІэр зэрыдахэр къызжаІэрт, ауэ си нэкІэ сльэгъуа нужькІэщ дзэкъыщыспхыкІар. Хьэрыпкъэралхэмрэ Къэбэрдей-Балъкъэрымрэ щыпсэухэм я хабзэкІэ, дуней тетыкІэкІэ, дауи, зэтеухуэркъым. Ауэ хэхэсхэмрэ хэкурысхэмрэ я деж зэщхьэщыкІыныгъэшхуэ щыслъагъуркъым. ЗэрыжаІащи, дэ дызыхуагъэса, дызыщІапІыкІар щащ мыбыкІи щытепщэр, ар уи гуапэ мыхъуу къанэркъым. Адыгэлъ зэрысщІэтыр нэсу къыщызыгуры Іуар адэжь хэкум и хьэуа къыбдэмкІэ си гум щызэ сыбэуа нэужьщ. Мыбы зэ къыкІуэжам игъэзэжьын мурад иІэну си фІэщ хъуркъым. Гуми, псэми, акъылми зыщигъэпсэху, арэзы щыхъу щІыпІэщ мыр.

- Къэбэрдей-Балъкъэрым фыкъэкІуэнымкІэ хэт сэбэн къыфхуэхъуа?

- Сирием къыщыщІэдзауэ мыбы къэс ди Іуэху дэзыгъэкІар, сыткІи зыкъытщІэзыгъэкъуар «Пэрыт» жылагъуэ зэгухэзныгъэмрэ Къэбэрдей Адыгэ Хасэмрэщ. ИкъуакІэ фЫщІэщхуэ яхуэфащэщ къаІэнышхуэ я пщэ зэрыдэлъым, лъэпкъым зэрыхуэлажьэм цхьэкІэ. Ахэр «пэрыт» дыдэщ. Дэнэ дыкІуэн хуейми ди япэ иту макІуэ, йопсалъэ, дэ дащІыгъу къудейщ.

- Бзылъхугъэр дэзыхэхэ Іуэхугъуэ зэмылІэужьыгъуэ куэд щыІэщ, спортым ухыхьа зэрыхъуам утезгъэпсэлъыхьынут.

- Спортыр сызэрыцІыкІурИ фЫуэ солъагъу. Дзюдом хуагъасэу клуб гуэр щыІэу зэхэсхати, абы сыкІуэн щІэддза иужьщ къыщысщІар ар сисейуэ зэрыщытыр, занщІэуи сыдихьэхащ. Къаруу гъэпщкІуахэр къызыкъуэхыу си гъусэхэм ящыщ къытездзэф, хэзгъащІэ щыхъум сыдихьэхыпащ. А спорт лІэужьыгъуэм хэтхэм я ехъулІэныгъэхэм сакІэльыплъ, садэплъей, сехъуапсэ хуащ, ар спортыр си пкъынэлъынэм хьхъуэу щИдзауэ арат (*мэдыхьэнх*).

- Сыт хуэдиз гугъуехь дэпшэча уи текІуэныгъэхэм, сыт а псом нэхъ хьэлъэ Іыдэу хэтар, хэт дэІэпыкъуэгъу къыпхуэхъуа текІуэныгъэхэр зыІэрыбгъэхьэныкІэ?

- Шэч хэмылъу, фЫщІэр зэрыжаІэщи, дэ дызыхуагъэса, дызыщІапІыкІар щащ мыбыкІи щытепщэр, ар уи гуапэ мыхъуу къанэркъым. Адыгэлъ зэрысщІэтыр нэсу къыщызыгуры Іуар адэжь хэкум и хьэуа къыбдэмкІэ си гум щызэ сыбэуа нэужьщ. Мыбы зэ къыкІуэжам игъэзэжьын мурад иІэну си фІэщ хъуркъым. Гуми, псэми, акъылми зыщигъэпсэху, арэзы щыхъу щІыпІэщ мыр.

- Къэбэрдей-Балъкъэрым фыкъэкІуэнымкІэ хэт сэбэн къыфхуэхъуа?

- Сирием къыщыщІэдзауэ мыбы къэс ди Іуэху дэзыгъэкІар, сыткІи зыкъытщІэзыгъэкъуар «Пэрыт» жылагъуэ зэгухэзныгъэмрэ Къэбэрдей Адыгэ Хасэмрэщ. ИкъуакІэ фЫщІэщхуэ яхуэфащэщ къаІэнышхуэ я пщэ зэрыдэлъым, лъэпкъым зэрыхуэлажьэм цхьэкІэ. Ахэр «пэрыт» дыдэщ. Дэнэ дыкІуэн хуейми ди япэ иту макІуэ, йопсалъэ, дэ дащІыгъу къудейщ.

- Бзылъхугъэр дэзыхэхэ Іуэхугъуэ зэмылІэужьыгъуэ куэд щыІэщ, спортым ухыхьа зэрыхъуам утезгъэпсэлъыхьынут.

- Спортыр сызэрыцІыкІурИ фЫуэ солъагъу. Дзюдом хуагъасэу клуб гуэр щыІэу зэхэсхати, абы сыкІуэн щІэддза иужьщ къыщысщІар ар сисейуэ зэрыщытыр, занщІэуи сыдихьэхащ. Къаруу гъэпщкІуахэр къызыкъуэхыу си гъусэхэм ящыщ къытездзэф, хэзгъащІэ щыхъум сыдихьэхыпащ. А спорт лІэужьыгъуэм хэтхэм я ехъулІэныгъэхэм сакІэльыплъ, садэплъей, сехъуапсэ хуащ, ар спортыр си пкъынэлъынэм хьхъуэу щИдзауэ арат (*мэдыхьэнх*).

- Сыт хуэдиз гугъуехь дэпшэча уи текІуэныгъэхэм, сыт а псом нэхъ хьэлъэ Іыдэу хэтар, хэт дэІэпыкъуэгъу къыпхуэхъуа текІуэныгъэхэр зыІэрыбгъэхьэныкІэ?

- Шэч хэмылъу, фЫщІэр зэрыжаІэщи, дэ дызыхуагъэса, дызыщІапІыкІар щащ мыбыкІи щытепщэр, ар уи гуапэ мыхъуу къанэркъым. Спортыр фЫуэ сигъэлъагъури, нэхъри сыдригъэхьэхьжащ. Абы и гумыізэгъагъым къыскхуихьауэ къыщІохьу сэ нобэ екъуІэнныгъэу сиЭр. Дауи, сэри текІуэныгъэм сыщІэхъуэпсырт, къэзмыхьмэ, Іимад иту къызэреуэнур, зэрыгуэвэнур сщІэрти, нэхъ ерыщу сызауэрт. ЗыгуэркІэ къызэмыхъуІамэ, дызэпсэлъэжырт, си щыуагъэхэм гу лъызигъэтэжырти, адэкІэ дыдаажьэрт.

Къущхьэ Іимад: Илъэсибл мэхъу Сипсэ дэлэжьэн зэрыщІэздзэрэ. ИлъэсипщІ ныбжьым иту къэсщтауэ щытащ. Ди гъэсапІэ иным и нэ, хъыщхьэр сэращ. Адыгэ ІэдакъэрэкІ щащІэ. Ар ІэпэгъуфІэ. Іимад, текІуэныгъэ къыщІэрихьыныгъэ гугъэ уигъащІу зыгуэркІэ адрейхэм къащхьэщыкІрэт Сипсэ?

- Псом япэращи, Сипсэ дзюдор фЫыуэ илъэгъуащ. ЦІыхум ищІэ Іуэхур фЫыуэ щилъагъум деж къемыхъуІэнкІэ Іэмал иІэкъым. Хъыджэбзэр къэгъэнауэ, щІалэхэм ебэну щІидзэри, къытридзэ, кІриуд хъущ, и къарум, зэфІэкІым уагъэгуфІэу хэхъуэ зэпытт. Илъэсипщ Іэ иджкІри дызэдэлажьэри, утыку дихьэхъущ. Япэу Сириерат и зэфІэкІ щигъэлъэгъуар, езыр ныбжькІэ зыхуэІэкІуэр нэхъ щыкІуэхэрати, абыхэм я деж щытекІуащ. ИльэситІ дэжьа нэужьи, и ныбжьхэм ятекІуащ, итАнэ щІалэгъуэлэ гупми пашэ щыхъущ. Абы и уэжькІэ КъухьэпІэмкІэ щыІэ къэралхэм я спортсменхэр зыхэт зэхьэзэхуэ дыкІуати, абы етхуанэ увыпІэр къыщихьащ. Тырхуэм щекІуэкІа зэпеуэм щыІати, япэр щызыІэригъэхьащ. Школ нэужьым, университетым и пэ ит еджапІэм щІэтІыкъыхьри, едэжным щыІэр зэрыжаІащи, дзюдор тІэкІу къызэтедгъэуІащ. ЖысІэну сыкъуейт Сипсэ едэжнми фЫы дыдэу зэрыхэзагъэр, а лъэныкъуэри къызэрехъуЛэр. Ди жагъуэ зэрыхъущи, ди ехъулІэр зыхэт хьэлэбгъэлыкъэхэм ди Іуэхур къызэтрагъэуфыІащ, Сипсэ и адэжь зэрыхэт хьэлэбгъэлыкъэхэм ди Іуэхур къызэтрагъэуфыІащ, Сипсэ и адэжь хэкум къигъэзэжащ, университетым и инджылызыбзэ къудамэм щІэтІысхьэну и мураду.

- Сипсэ, еджапІэ нэхъыщхьэр къэбухмэ, СХЬР-м бгъэзэжыну уи мурад хьэмэрэ укъанэмэ нэхъ къащтэрэ?

- Ди лъабжьэр, ди унэр Къэбэрдейращ. ДыкъэкІуэжынкІэ хэбгъахъуэмэ нэхъ къащтэрэ?

- Шэч хэмылъу, дзюдом сыкъыхэкІыжынукъым, ар сэ сщыщ гуэр хъущ. Къаруу и гъэпщкІуахэр ящІэ, ар сэ сщыщ гуэр хъущ. Къаруу и гъэпщкІуахэр ящІэ, и къарум, зэфІэкІым уагъэгуфІэу хэхъуэ зэпытт. Ильэсипщ Іэ иджкІри дызэдэлажьэри, утыку дихьэхъущ. Япэу Сириерат и зэфІэкІ щигъэлъэгъуар, езыр ныбжькІэ зыхуэІэкІуэр, нэхъ щыкІуэхэрати, абыхэм я деж щытекІуащ. ИльэситІ дэжьа нэужьи, и ныбжьхэм ятекІуащ, итАнэ щІалэгъуэлэ гупми пашэ щыхъущ. Абы и уэжькІэ КъухьэпІэмкІэ щыІэ къэралхэм я спортсменхэр зыхэт зэхьэзэхуэ дыкІуати, абы етхуанэ увыпІэр къыщихьащ. Тырхуэм щекІуэкІа зэпеуэм щыІати, япэр щызыІэригъэхьащ. Школ нэужьым, университетым и пэ ит еджапІэм щІэтІыкъыхьри, едэжным щыІэр зэрыжаІащи, дзюдор тІэкІу къызэтедгъэуІащ. ЖысІэну сыкъуейт Сипсэ едэжнми фЫы дыдэу зэрыхэзагъэр, а лъэныкъуэри къызэрехъуЛэр. Ди жагъуэ зэрыхъущи, ди ехъулІэр зыхэт хьэлэбгъэлыкъэхэм ди Іуэхур къызэтрагъэуфыІащ, Сипсэ и адэжь хэкум къигъэзэжащ, университетым и инджылызыбзэ къудамэм щІэтІысхьэну и мураду.

- Сипсэ, еджапІэ нэхъыщхьэр къэбухмэ, СХЬР-м бгъэзэжыну уи мурад хьэмэрэ укъанэмэ нэхъ къащтэрэ?

- Ди лъабжьэр, ди унэр Къэбэрдейращ. ДыкъэкІуэжынкІэ хэбгъахъуэмэ нэхъ къащтэрэ?

- Шэч хэмылъу, дзюдом сыкъыхэкІыжынукъым, ар сэ сщыщ гуэр хъущ. Къаруу и гъэпщкІуахэр ящІэ, и къарум, зэфІэкІым уагъэгуфІэу хэхъуэ зэпытт.

- Ди лъабжьэр, ди унэр Къэбэрдейращ. ДыкъэкІуэжынкІэ хэбгъахъуэмэ нэхъ къащтэрэ?

- Шэч хэмылъу, дзюдом сыкъыхэкІыжынукъым